

Néphagyományok és evangélikusság az
óvodában

Karácsonyi ünnepkör

Dr. Tátrai Zsuzsanna
néprajzkutató

Néphagyományok és evangélikusság az óvodában

- Az Istenhit, az Isten teremtette világ megismeréséhez, szeretetéhez és tiszteletéhez nagy segítséget nyújtanak a néphagyományból jól kiválasztott
  - gyermekjátékok,
  - mondókák,
  - népszokások,
  - természetes anyagokkal való kézműveskedés.

A néphagyományok megismertetésének fontos szempontjai

- *A helyi hagyományok* megismerése, megismertetése segíthet a generációk kapcsolatában.
- *A nemek és korosztályok* szerint tagolt egykori társadalmi rend megismertetése és mai viszonyok között a lehetőségeknek megfelelő követése:
  - A hagyományos női- és férfi munkákba való belenevelődés megismertetése révén.
  - Az egyéni- és csoportos leány- és fiú játékok, valamint kalendáriumi szokások megismertetése és alkalmazása révén.

Néphagyomány szerepe a mozgás- és a kézügyesség fejlesztésében

- Számos lehetőséget kínálnak a mozgásfejlesztéshez a *mondókák, gyermekjátékok, népszokások*.
- Az ismereteket rögzítik elmélyítik az évszakokhoz, ünnepekhez, jeles napokhoz köthető *kézműves tevékenységek*.

A cél és az eléréséhez vezető út

- Az a cél, hogy a hagyományok révén megismerkedjenek az évszakok váltakozásának jellemzőivel, a növény és állatvilággal, az egyéni és a közös munkával, az ünnepek jelentőségével.

Módja:

- Olyan ismeretszerzés, mely a néphagyomány segítségével a gyermekek testi, lelki, szellemi fejlődését segíti elő játékos, szórakoztató módon az egyházi év menetében.

NÉHÁNY FOGALOM TISZTÁZÁSA

Hiedelem-babona

- Hiedelem: természetfeletti erővel kapcsolatos, bizonyos véletlenszerű vagy előidézett jelenségek ésszerűen nem értelmezhető összefüggései.
- A köznyelvben, lekicsinylő, pejorativ értelmű *babona* szóval jelölik, holott a sok évszázados megfigyeléseket is tartalmazhat, mint, pl. az időjárással kapcsolatosan.
- Igen fontos szerepe volt a *népi gyógyászatban*, az emberi élethez, a kalendáriumi ünnepekhez, jeles napokhoz kapcsolódó *népszokásokban karácsony, húsvét, pünkösöd, Luca napja* stb. is.

Mágia

- Olyan cselekmény mellyel természetfeletinek vélt hatásokat akar az ember előidézni, pl. az emberi élet fordulóin, a betegség gyógyításában.
- A mágia lehet pozitív és negatív célú (pl. ún. fekete mágia).
- Bizonyos időpontokat különösen alkalmasaknak vélték (pl. *napfordulók, Szent György napja, Luca napja, éjfél*)
- Elvégzéséhez bizonyos tárgyak, eszközök szolgálnak (pl. *víz, tűz*), és gesztusok (pl. *köpés, keresztvetés, körüljárás, füstölés*).
- A mágiában szerepet játszanak meghatározott mágikusnak tartott számok (pl. három, hét, kilenc) és helyek.
- A mágia mindennapi élet céljait szolgálta, pl. a *termékenységvarázslást*,
- Negatív célú mágia a *rontás*.
- A mágikus gyakorlatról ún. *hiedelemmondák* szólnak.
- A mágiának bizonyos fajtáit mindenki gyakorolta, míg másokat csak az erre alkalmasnak tartott személyek *boszorkány, tudós, halottlátó*.

Népi vallásosság

- A hivatalos vallásgyakorlat és a *néphit* elemeinek sajátos rendszere, melynek változatos formái alakultak ki, hatást gyakorolva a közösségi és egyéni életre.
- A népi vallásosságban megőrződtek *régi egyházi rítusok, imádságok* (pl. *archaikus népi imádság*).
- A mágikus praktikákban pedig felhasználtak egyházi elemeket, pl. imádságot, szentelményeket (pl. *szentelt barka*).
- Megnyilvánulási formájának egyéni és közösségi változata, pl. *búcsú, szentcsaládjárás, keresztjárás, böjt*.
- A népi vallásosságban megtalálhatók kereszténység előtti ún. pogány elemek is (pl. *regölés*).

Népszokás

- Tágabb értelemben egy népi közösségnek az élet meghatározott alkalmain mutatkozó egyöntetősége, melyet hagyományként ad át az utódainak.
- Szűkebb értelemben a parasztság hagyományos szokásait nevezzük népszokásnak a mindennapos és ünnepi érintkezésben.
  - a munkaszokások (pl. *fonó, tollfosztó, szüret*),
  - az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó szokások, az ún. *átmeneti rítusok* (keresztelő, legényavatás, lakodalom, temetés),
  - a naptári ünnepekhez jeles napokhoz kötődő népszokások (pl. *betlehemezés, regölés, húsvéti népszokás, pütkösdi királyválasztás*)
- A népszokás alkotóelemei a *rítusok*, az azt kísérő vagy kiegészítő rítusszövegek, rituális táncok, *gesztusok*.
- A népszokások szövege lehet énekelt, elmondott, verses vagy prózai szöveg, vagy párbeszédes dramatikus játék.

Vallási néprajz

- A hivatalos vallás népi gyakorlata és tudatformái egészültek ki a parasztság hitében és gyakorlatában fellelhető más eredetű, elvekkel és gyakorlattal.
- Elsősorban a római katolikus vallás adott teret népi vallásosság változatos formáinak kialakulására.

A népi vallásosság összetevői

HIVATALOS EGYHÁZI IDEOLÓGIA ÉS KULTUSZAI:

- egyházi ünnepek megülése
- közösségi és egyéni ájtatosságok
- mindennapi életre vonatkozó előírások (erkölcs, magatartás)

EGYHÁZI KULTUSZOK PROFÁN FELHASZNÁLÁSA:

- vallásos gesztusok
- rítusok
- szentelmények
- ima
- ráolvasás

A népi vallásosság összetevőinek eredete

- Paraszti keletkezésűnek látszó hagyományok gyakran egyházi eredetűek, pl. apokrif, paraliturgikus, ill. eretnek (archaikus népi imádság, eredetmagyarázó monda, eszkatológikus monda).
- A régi vonások őrzésében fontos szerepe volt a licenciátusoknak, a török megszállás idején, mint fel nem szentelt világiak gondozták – kellő számú pap hiányában – egy-egy község lelki életét.
- A másik mindezekkel összefüggő folyamat régi, kereszténység előtti hagyományok őrzése, ill. későbbi keletkezésű paraszti hiedelmek, mágikus eljárások, népszokások bevonása a vallási életbe.
- Az egyház – főleg a magyarországi kereszténység első századaiban – tudatosan törekedett a „pogány” hagyományok átértelmezésére, vagy az egyházi gyakorlatba való beolvasztására.

A népi vallásosság kutatása

- A népi vallásosság kutatásának gondolata két oldalról is felmerül:
  - az egyházak részéről
  - szakkutatás részéről
- A vallási néprajz napjainkban erősödő kutatási ág, konferenciák, kötetek jelzik létjogosultságát, az egyetemeken is oktatják.

A magyarországi evangélikusok nemzetiségi összetétele

A magyar evangélikusok

- Az evangélikus egyház hívei között a **magyarok** elsősorban a Dunántúlon, a Kisalföldön, különösen annak nyugati részén voltak nagyobb számban.
- Némely gyülekezetük a 18. sz. folyamán innen az Alföldre költözött vallásszabadságuk megóvása érdekében (pl. Orosháza).
- Kisebb számban a Felföldön, pl. Gömörben és Dél-Erdélyben keletkeztek magyar evangélikus gyülekezetek. (pl. Hétfalu).

A magyarországi szlovák evangélikusok

- A szlovák nép körében kevés kivétellel a protestáns vallású hívők az evangélikus egyház követői lettek.
- A szlovákság Alföldre településeinek egyik indítéka a szabad vallásgyakorlat jogának, s az evangélikus gyülekezetek fenntartásának biztosítása volt.

A magyarországi német evangélikusok

- A történeti Magyarország evangélikus hívei között jelentős létszámban voltak német nemzetiségűek.
- A középkor folyamán kialakult egységes német nemzetiségű tömbök, a szepesi szászok, a bányavárosi németek, erdélyi szászok.
- Az Északi országrész németsége egyrészt a 17-18. sz. során rekatolizált, viszont a 18. században a Dunántúlon letelepedett németek között sokan voltak evangélikusok is.

Az evangélikus néprajz kutatása

- Az evangélikus vallási néprajz rendszeres, átgondolt kutatása évek óta érlelődik.
- Az evangélikus vallási néprajzi kutatás szükségességére néhány **lelkész** ösztönösen ráérezett akik évtizedeken át gyűjtötték és írták le saját környezetük hagyományait, pl. **Dedinszky Gyula** (1905-1994) (Békéscsaba), **Koppány János** (1908-1972) (Tótkomlós).
- A népi vallásosságot kutató lelkészek munkái közül az elmúlt évtizedben megjelent néhány tanulmány a **Vallási Néprajz** sorozatban: pl. **Huley Alfréd** (1921-1991) békési evangélikusoknak nemcsak az ünnepeiről, hanem az ünneplés módjairól írt, mint pl. a szilveszteri toronyéneklés, **Koppány János** a tótkomlói hagyományokat jegyezte le, melyek mára már javarészt eltűntek. **Hernád Tibor** (1921-2006) könyve *Istenes magyar népmesék és Krisztus legendák* címmel jelent meg .

34

A BIBLIA NÉPRAJZA

ÍRTA: DEDINSZKY GYULA

NY. BERÉNCZARAI LILKE SZ.

Evangelikus Könyvtár

Budapest

1981.

www.konyvtar.hu

DEDINSZKY GYULA

Szól a harang

HEVÉLYI CSABAIÁNYI

dgy

12. ALKÖNYV FÉLÉRTÉK

www.wester.hu

ISTENES MAGYAR NÉPMESÉK
ÉS
KRISZTUS LEGENDÁK

Hernád Tibor

Koppány János evangélikus lelkész tótkomlói néprajzi gyűjteménye

- A gyűjteményben a szlovákság életviteléhez, néprajzához kapcsolódó számos berendezési, használati tárgy található: cseréptárgyak, népi bútorzat, különféle eszközök, dísz tárgyak, stb.

Bócsai (Bács-Kiskun megye) tájház emléktáblája

Karácsonyi gyűjtőpályázat

- 1995-ben kérdőíves gyűjtőpályázatot kezdeményeztem az Országos Evangélikus Múzeum létrehozójával, akkori igazgatójával dr. Fabinyi Tibor professzor úrral és Fasori Evangélikus Gimnáziummal Koren Pálné tanárnő segítségével.
- A kérdőív a családi, iskolai és egyházi karácsonyi hagyományok feltárására készült.
- A kérdőíves válaszok azt bizonyították, hogy nemcsak a múltban, hanem napjainkban is léteznek, sőt kialakulnak evangélikus népszokások, helyi hagyományok.

Evangélikus néprajzi kutatás napjainkban

- Veres Emese Gyöngyvér néprajzos újságíró, elsősorban a barcasági csángók evangélikus hagyományairól jelentetett meg könyveket, ugyanakkor a vallási néprajzi konferenciák szervezője és evangélikus néprajzzal foglalkozó kötetek szerkesztője.

Veres Emese Gyöngyvér konfirmációról szóló kötete

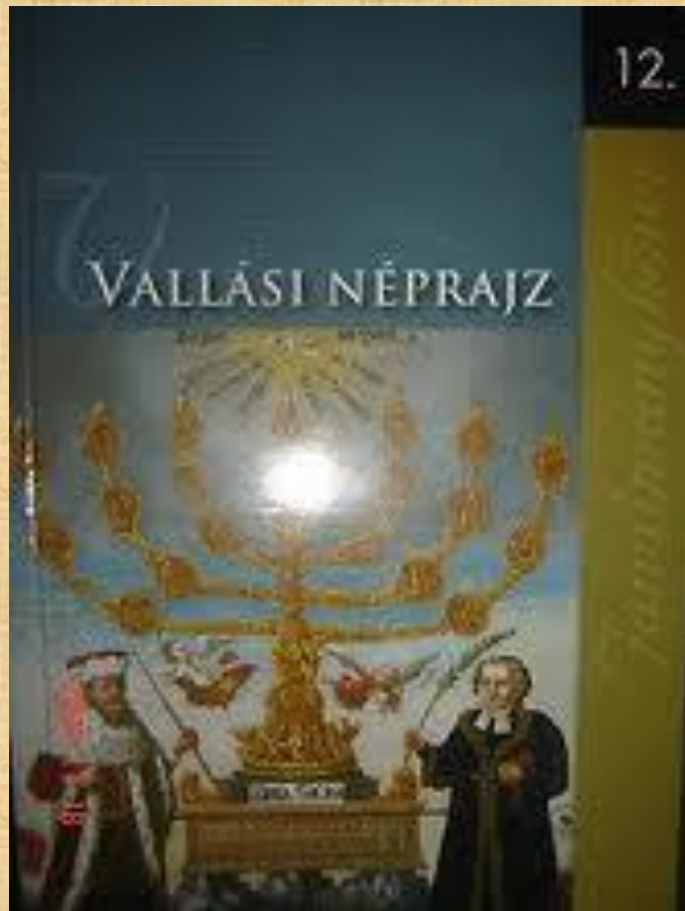
Evangélikus néprajz kutatása

- A folklórkutatók közül **Voigt Vilmos** professzor az, aki felfigyelt az evangélikus vallási néprajz kérdésre és a **Vallási Néprajz** 12. 13. kötete az evangélikus vallási néprajzkutatás eredményeit adta közre.
- Voigt Vilmos a **Mária Dorottya Evangélikus Szabadegyetemen** „A magyarországi evangélikusok folklórja” címmel, többek között szolt a magyarországi evangélikus egyház történetéről, jeles alakjairól, mint amilyenek pl. **Thököly, Kossuth, Petőfi** voltak. Felhívta a figyelmet arra, hogy a néprajztudomány klasszikusai között is találunk evangélikusokat, mint pl. **Bél Mátyás (1684-1749), Tessedik Sámuel (1742-1820)**

Bél Mátyás és Tessedik Sámuel

Evangelikus vallási néprajz kötetek

KARÁCSONYI ÜNNEPKÖR

KARÁCSONYI ÜNNEPKÖR

ADVENT ELSŐ
VASÁRNAPJÁTÓL
VÍZKERESZTIG

ADVENT

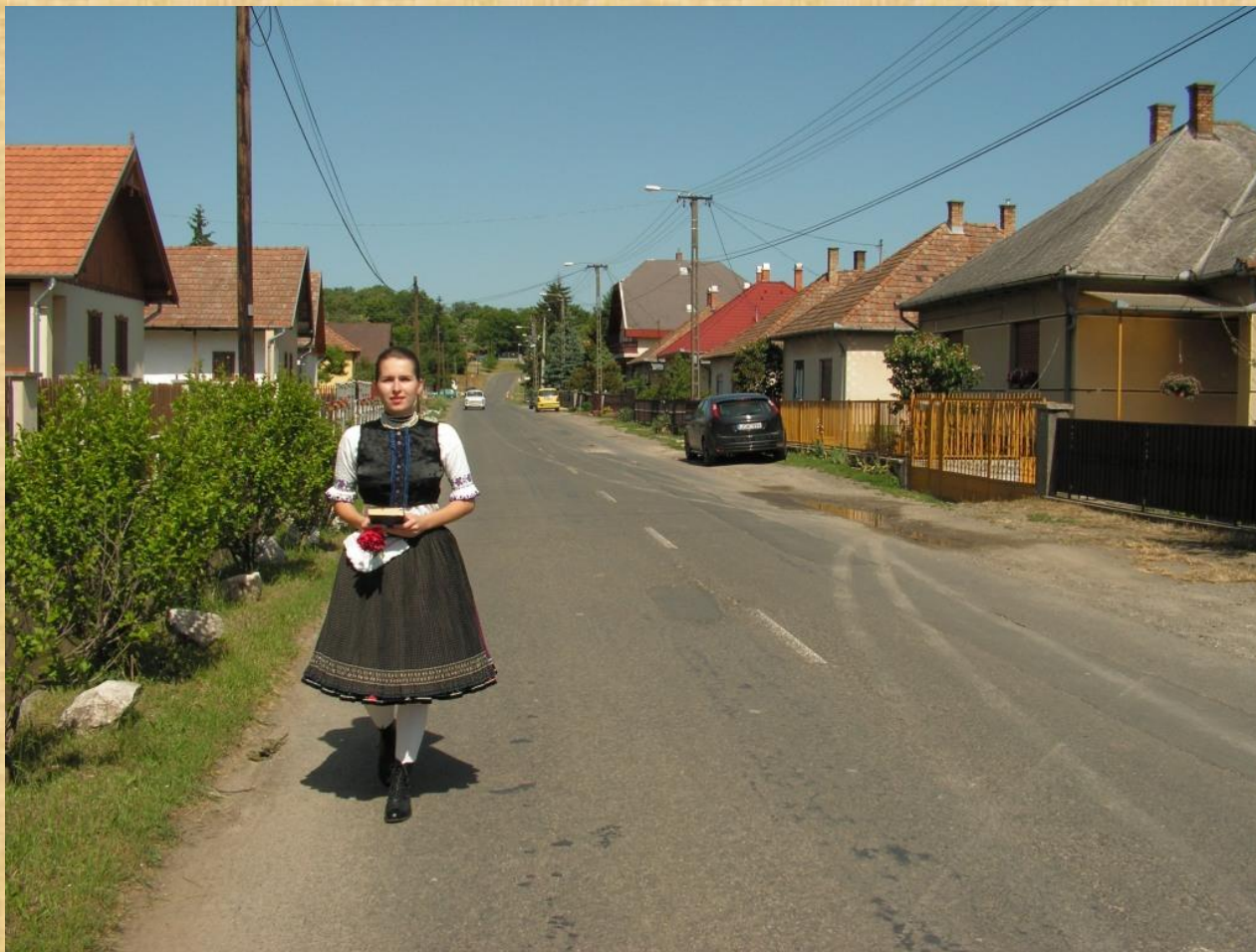
- Az egyházi év kezdete
- A karácsonyi előkészület négy hetes időszaka
- Tilos volt a hangos mulatság, a lakodalom

Advent

- Advent idején a hagyományokat tisztelő evangélikusok nem tartottak mulatságokat, lakodalmakat.
- A bokortanyák tírjákjai (Szabolcs-Szatmár m. Nyíregyháza környéke) böjtöltek, testileg, lelkileg készültek az ünnepre.
- Adventben fekete volt az oltárterítő színe például a tázlári, akasztói, fülöpszállási, csengődi, soproni gyülekezetben.
- Az oltárterítő színének megfelelően öltözködtek, így az ádventi vasárnapokon nemcsak az idősebb asszonyok, de a fiatal lányok ruhája is fekete volt, pl. Békés megyében Szarvason, Békéscsabán és Gerendáson.

Templomba menet vanyarci viseletben

ADVENTI KOSZORÚ

ZÖLD ÁG

- ÉLETET, ÖRÖK FEJLŐDÉST JELKÉPEZI
- „VILÁGFA” SÁMÁN ÉS MESEHŐS SZÁMÁRA AZ ÉGBE ÉS AZ ALVILÁGBA JUTÁS ESZKÖZE

MEGNYILVÁNULÁSI FORMÁI:

- ÉLETFA
- MÁJUSFA
- **KATALINÁG, LUCAÁG**
- **ADVENTI KOSZORÚ**
- **KARÁCSONYFA**
- VIRÁGVASÁRNAPI BARKA
- VILLÓÁG
- ZÖLDÁG

TŰZ

- ALAPELEM, A VÍZ ELLENTÉTPÁRJA
- LÉLEK, SZERELEM JELKÉPE
- EGYETEMES SZOKÁS ÚJ TŰZEK GYÚJTÁSA (pl. Gyertyaszentelő febr. 2., Szent Iván napja jún. 24.)
- HALOTTAKNAK, TŰLVILÁGNAK SZÁNT DOLGOKAT TŰZBE VETETTEK
- **GYERTYA, mint Krisztus jelképe karácsonykor**

Adventi koszorú

Adventi koszorú

- Az adventi koszorú, a karácsonyi ünnepekör legfontosabb elemeit jelképezi: a *megújuló természetet* az örökzölddel, a *megújuló fényt* a gyertyákkal. A koszorú önmagában is fontos jelkép: *az örökkévalóságot*, az éghez való tartozást és az istennek való szenteltséget szimbolizálja.
- Fénnyel védekeztek a téli napforduló éjszakáinak gonosz, ártó hatalmaival szemben.
- Fény jelképezi a Megváltó eljövételét.
- A vegetáció szegény időszakot örökzölddel, kivirágoztatott ágakkal (lucaág), kicsíráztatott magokkal (lucabúza) igyekeztek elősegíteni.

Adventi koszorú eredete

- Az adventi koszorút, a német evangélikus belmissziói tevékenységgel hozzák szoros összefüggésbe. **Johann Hinrich Wichern** (1808-1881) evangélikus lelkész 1833-ban menhelyet alapított Hamburg mellett.
- Advent idején a fiúmenhely minden lakója ebédidőben 5-10 percre az imaterembe ment. Itt ószövetségi igék felolvasása közben minden nap eggyel több gyertyát gyújtottak meg az adventi napokat jelképező gyertyákból az orgonánál (1838), majd a következő években a fenyőágakkal díszített csilláron, miközben adventi énekeket énekeltek.
- A négy adventi vasárnapot később nagyobb gyertyákkal is hangsúlyozták. A fiúotthon 25 éves fennállásakor, 1858-ban az imateremben egy nagy tölgyfából gazdagon faragott csillárt függesztettek, mely egyúttal adventi gyertyatartó volt 24 gyertyával az adventi napokra.

Adventi koszorú bajor templomban

Adventi koszorú terjedése

- Idővel kialakult az önálló adventi koszorú fenyőágakból, melyet függesztettek vagy asztalra helyeztek, az adventi vasárnapokat jelképező négy gyertyával, mely protestáns nemesi és polgári családokban, lelkészeknél, tanítóknál, diakonisszáknál, iskolákban, asszonyok misszióskörében, keresztény leánykörökben terjedt el.
- A németországi katolikusoknál a müncheni St. Sylvester katolikus templomban 1937-ben, Ausztriában a II. világháború után honosodott meg, először a városokban, majd vidéken.
- Napjainkra ez a szimbólum már nem hiányozhat a pályaudvarok váróterméből, a bankok előcsarnokából, a lépcsőházakból, iskolákból, kórházakból sem.

Adventi koszorú

- Hazánkban az adventi koszorú méretében, díszítésében, a gyertyák és a szalagok színében változatos képet mutat, akár virágüzletben, akár házilag készül.
- Népszerűsítésében nagy szerepe van a virágkötőknek, a kereskedelemnek, a reklámoknak, a tömegkommunikációnak.
- Térhódítása szinte egyidejűleg történt az egyházakban, iskolákban, közintézményekben, a kereskedelemben és a vendéglátásban.
- Az adventi koszorú egyre gyakrabban ajándék és a temetőkbe is viszik.

Adventi koszorú a templomban

- A hazai templomokból sem hiányozhat az adventi koszorú, ahol a függesztett és fektetett változatokkal egyaránt találkozhatunk. Kerülhet az oltárra, szószékre, külön kis asztalra, keresztelőmedencére.
- Sok helyen a gyülekezet tagjai közösen készítik el.

Függő adventi koszorú

Adventi koszorú a mosonmagyaróvári evangélikus templomban

Adventi koszorú hazánkban és az evangélikus egyházban

- Kérdőíves felmérésem alapján kiderült, hogy Magyarországon a megkérdezettek többsége odahaza olyan adventi koszorút helyez el, melyet maga készít el a vásárolt vagy gyűjtött alapanyagokból. Általában szalmakoszorú alapot fenyőágakkal, szárazvirágokkal, termésekkel, szalagokkal díszítenek fel és arra helyezik a színes gyertyákat. A koszorú mérete 15 és 40 cm között változik.
- A koszorút többnyire méltó környezetben tartják a lakásban és adventi vasárnapokon a hívő családok imádkoznak, énekelnek körülötte, mikor a gyertyát, illetve a gyertyákat meggyújtják rajta.

Mezőberényi szabadtéri adventi koszorú

Az adventi koszorú titka

Az adventi koszorú, a karácsonyi ünnepkör legfontosabb elemeit jelképezi:

- a *megújuló természetet* az örökzölddel,
- a *megújuló fényt* a gyertyákkal.
- A koszorú önmagában is fontos jelkép: az *örökkévalóságot*, az éghez való tartozást és az istennek való szenteltséget szimbolizálja.
- Számunkra különösen fontos, hogy *evangélikus eredetű hagyomány*

Adventi ajtódísz

Adventi koszorú készítésének menete

Adventi koszorú készítésének menete

Adventi koszorú készítése

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában

- A csoportunkban is különleges esemény ez az időszak. Adventi koszorúkat együtt készítjük el a gyermekekkel. Adventi naptárunkba minden nap új üzenet érkezik. Igyekszünk nem édességet, ennivalót, innivalót rejteni a zsebekbe. Közösen beszéljük meg, hogy a kis levelet ki húzza ki, ki keresse meg. Az aznap jót cselekedők közül választunk vagy választanak a gyermekek. A csoportunk is ünnepi díszbe öltözik. Minden ebédnél az asztalokra mécses kerül, díszeket készítünk közösen is. Mézeskalácsokat sütünk, melyeket a gyermekek szaggatnak ki és díszítik. Ebből szoktak hazavinni karácsonyi ajándékként is.
- Legkedvesebb énekük a gyermekeknek ebben az időszakban az *Ádventi hírnök*, amit első héten még csak egy versszakkal éneklünk, de ahogy az adventi koszorún mindig eggyel több gyertyát gyújtunk meg, úgy az énekből is mindig egyre több versszakot énekelünk.

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában

Erzsébet napja környékén már nagyon készülünk az adventi vásárunkra és a barkácsdélutánunkra. A vásárra gyermekek, felnőttek egyaránt készítünk termékeket. Az előtérben állítjuk fel asztalainkat, ahol a gyermekek árulják a portékákat. Először a vásárlók fabatkát vesznek és a gyermekek azzal tudják kifizetni a termékeket.

A barkácsdélutánonkon a szülőkkel együtt készítünk különböző karácsonyhoz kapcsolódó alkotásokat. Gyertyát öntünk, karácsonyfadíszet, üdvözlőkártyát készítünk, szaloncukrot formázunk és csomagolunk. Két csoportban van lehetőségük a családoknak, hogy alkossanak és hangolódjanak a gyermekeik számára legfontosabb ünnepet megelőző időszakra, az adventre.

(részlet Tóth Szilvia szentendrei ev. óvópedagógus szakdolgozatából 2017)

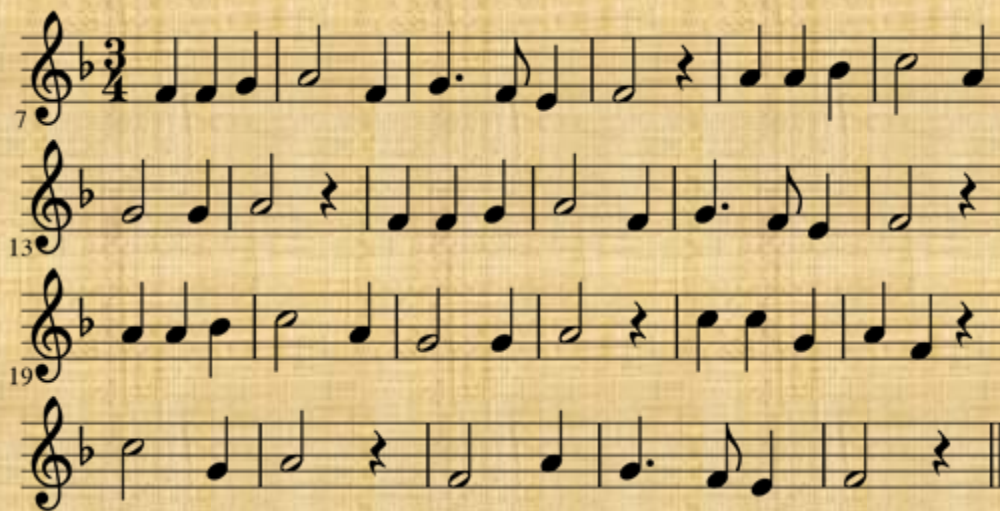
Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában

Karácsonyra az *Ádventi hírnök* összes versszakát megismerik a gyermekek.

Ádventi hírnök

„ Ádventi hírnök, friss fenyőág,
Lobog az első gyertyaláng!

Karácsonyt várva lázban a föld,
Isteni gyermeket köszönt.

Újong a szívünk, dalra gyúl,
Nincs már messze az Úr!

2. Adventi hírnök, friss fenyőág,
Lobog már két kis gyertyaláng!

Ha zörget Jézus, jól figyelj ám,
Betér a szívünk ajtaján!

Ujjong a szívünk, dalra gyúl,
Nincs már messze az Úr!

3. Adventi hírnök, friss fenyőág,
Lobog már három gyertyaláng!

Múlnak az évek, életünk száll,
De utunk végén Jézus vár!

Ujjong a szívünk, dalra gyúl,
Nincs már messze az Úr!

4. Adventi hírnök, friss fenyőág,
Lobog már négy kis gyertyaláng!

Azt mondta Jézus: visszajön még,
Újjá lesz akkor föld és ég!

Ujjong a szívünk, dalra gyúl,
Nincs már messze az Úr!”

MIKULÁS

SZENT MIKLÓS

(december 6.)

- PÜSPÖK VOLT A 4. SZÁZADBAN ÉLT
- VÉDSZENT
(pl. pékek, diákok, gabonakereskedők, eladólányok)

Mikulás ajándékozás eredete

- Legendája szerint elszegényedett nemes ember lányai tisztességes férjhezmeneteléhez az ablakukba 3 zacskó aranyat tett.

Miklós napja

december 6.

- Az adventi időszak jeles napjai december 6-án Miklós napja az evangélikus néphagyományban is jól ismert.
- A Dunántúlon a „*láncos miklósok*” azaz többnyire legények, bekormozott arccal, kifordított bundában ijesztgették a gyerekeket és a lányokat. A hatóságok már a 18. század óta tiltották a szokást, ennek ellenére még a közelmúltban is gyakorolták.
- A régi hagyományokat azonban kiszorította a kereskedelem és édesipar által is reklámozott piros ruhás *Mikulás*, aki megszemélyesítve és titokban ajándékot hoz.

Láncosmiklós

Fasori evangélikus gimnáziumba látogató Mikulás és krampuszok

Mikulás evangélikus óvodában Székács József evangélikus óvoda

A finn Mikulás

Amerikai Mikulás

Santa Claus

- Angliában és az USA-ban a Santa Claus december 25-re a kéményen át érkezik, és hozza az ajándékait.
- Az elmúlt évtizedekben a televízió, könyvek révén a mai gyerekek számára ez is ismertté vált, így a Mikulás nemcsak december 6-án érkezhet.

Nagykarácsonyi Mikulás

- Nagykarácsonyban „lakik” a magyar Mikulás. Az 1600 lakosú Fejér megyei községben a Magyar Posta 1989-ben bevezette az ünnepi bélyegzést.
- Advent első vasárnapján megnyitják a „Szeretet Postát”. 1995 óta működik a „Mikulásház”. A címe: Mikulás, 2425 Nagykarácsony.

Csoki mikulások

MIKULÁSGYÁR

A finn Mikulás a Mikulásgyár előtt

- 2005 óta a jótékonykodás fontos intézménye lett az ún. *Mikulásgyár* a Felvonulási téren. A rászorulókat segítik önkéntes adományokkal.
- A látványos elosztó központban a „mikulások” csomagolják az ajándékokat és innen szállítják a Vöröskereszt által kijelölt családokhoz, gyerekekhez.
- A Mikulásgyár Mikulás után, többnyire december 10-től, karácsony előtti napokig működik.

Kirándulás Nagykarácsonyba

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában

Mikulás

December 6-án Miklós püspök érkezik csoportunkba. Minden évben ugyanaz az eredeti fehér szakállas ember öltözik be. Mi nem szoktunk Télapós énekeket, verseket mondani neki.

Miklós püspök érkezése előtt már megismerjük az ő történetét is. Óvodában csak ajándék zacskóban kapnak édességet, gyümölcsöt a gyermekek. Az is ritka, ha valaki arról mesél, hogy otthon virgácsot kapott. Sok gyerek már nem is ismeri a virgácsot, így szoktam nekik mutatni egyet. (részlet Tóth Szilvia szentendrei ev. Óvópedagógus szakdolgozatából 2017)

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában

LUCA NAPJA (december 13.)

- Neve a latin „lux”, azaz fény szóból származik.
- A Gergely-féle naptárreform (1582) előtt az esztendő legrövidebb, egyúttal a téli napforduló kezdőnapja volt.

Luca napja december 13.

- A Gergely féle naptárreform előtt (1582) Luca napja volt, a téli napforduló kezdete, az év legrövidebb napja.
- Általános hiedelem szerint szerencsésnek tartották, ha ezen a napon férfi köszönt elsőként a házba. Így vélték ezt a mezőberényi, csorvási evangélikusok is. Ha nő tévedt a házhoz, akkor Tótkomlóson tréfásan kikergették.

Lucázás

- Fiúgyerekek jókívánságokkal keresték fel a házakat: „*Luca, Luca kitty–kotty, tojjanak a tiktyok, ludgyok...*” kezdetű mondókájukkal. A kezükben szalmát vittek, arra térdeltek. A gazdasszony a szalmát a tyúkok alá vitte abban a reményben, hogy akkor többet fognak majd tojni.
- Az 1960-as években a Vas megyei Bük községben még élő szokás volt az ottani evangélikusok körében.

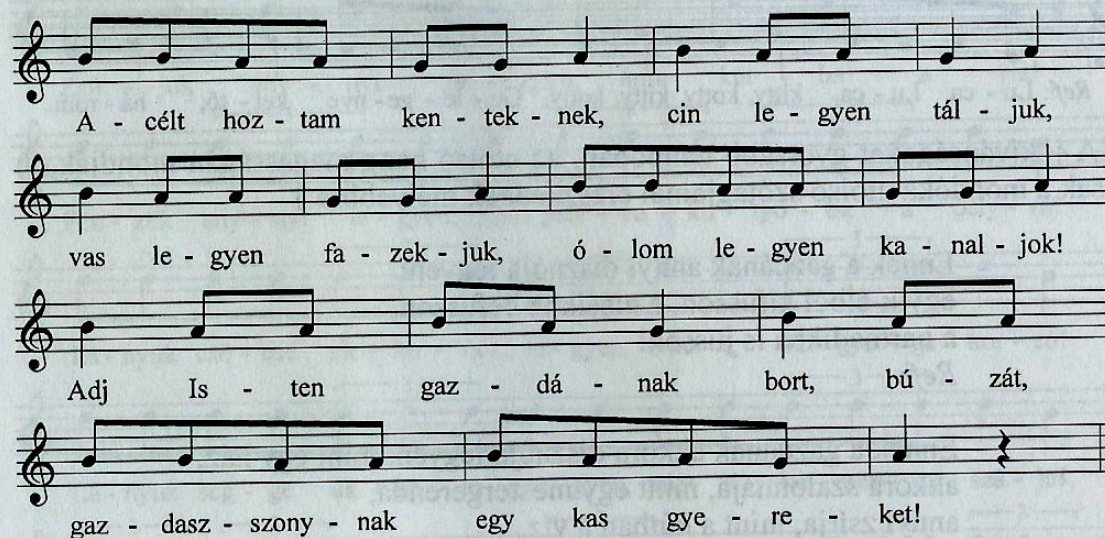
Lucázás

LUCA NAPI HEVERÉS

Ha nem kaptak adományt, így fenyegették a háziakat: „Egy csibéjük legyen, az is vak legyen”.

A Luca-napi *heverés* Hont megyében még az 1950-es években is szokás volt. Gyermekek jártak házról házra az alábbi jókívánságmondó énekkel:

A - célt hoz - tam ken - tek - nek, cin le - gyen tál - juk,
vas le - gyen fa - zek - juk, ó - lom le - gyen ka - nal - jok!
Adj Is - ten gaz - dá - nak bort, bú - zát,
gaz - dasz - szony - nak egy kas gye - re - ket!

Tésa (Hont vm.), 1952.
Gyűjtötte: Györffy Györgyné
MNT II. 346. sz.

Az ének befejezése után „Így heverjenek a tyúkok!” szavak kíséretében lefeküdtek a földre.

LUCÁZÁS ZALAMERNYÉN

Az ének és mondóka után szétszórták a konyhában a szalmát, majd várták, hogy a gazdasszony valami ajándékot adjon nekik.

Zalamerenyén hajnalban, hétköznapi ruhájukban indultak el a lucázók. Fatuskót vagy szalmát vittek magukkal. Egyik gyermek tarisznyát is vitt az adományoknak. A ház küszöbén vagy a szoba közepén énekeltek és mondták el a jókívánságaikat:

The image shows a musical score for a song. It features a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of a sequence of eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4. There is a repeat sign after the eighth note. The lyrics are written below the staff, aligned with the notes.

Lu - ca, Lu - ca kitty, kotty, kitty, kotty. Szá - raz kör - tét vá - rom!
Ge - le - ge - nye ket - tő, há - rom.

Lucaszék

- A békésmegyei evangélikus falvakban ismerték a *lucaszékhez* kapcsolódó hiedelmet. Luca napkor kezdték készíteni, hogy azután karácsonykor a keresztútra vigyék. A keresztúton a lucaszékre állva – a néphit szerint –, meg lehet látni, hogy ki a faluban a boszorkány.
- A katolikus falvakban a templomba az éjféli misére vitték a lucaszéket

Lucaszék

Lucabúza

- A *lucabúzát* ugyancsak Luca napkor vetik, s ha karácsonyra kizöldül általában a következő esztendő jó termését jósolja.
- Békési adatok szerint a lucabúza az életújulás jelképe, Krisztus születésének példázata.

Lucabúza

Luca napi jóslások

TERMÉSZÓSLÁS: lucabúza

FÉRJJÓSLÁS: lucaág

HALÁLJÓSLÁS: lucapogácsa

IDŐJÁRÁSJÓSLÁS:

- lucakalendárium

- hagymakalendárium

NŐI MUNKATILALMAK:

fonás, varrás

ELSŐ LÁTOGATÓ

Időjárásjóslás

- Lucától karácsonyig, a 12 nap időjárását úgy tekinti a *lucakalendárium*, mint a következő esztendő 12 hónapjának előrejelzését. A tizenkét nap időjárásából jósolnak az elkövetkező tizenkét hónap időjárására.
- A másik gyakori praktika az ún. *hagymakalendárium*: tizenkét hagymalevélbe sót tesznek és attól függően, hogy átnedvesedik-e vagy sem, következtetnek az elkövetkező tizenkét hónap csapadékosságára.

Fehérleples Lucák

Csallóközben, Nyitra
vidéken még élő szokás.
Megimádkoztatják,
megajándékozzák a
gyerekeket.

Lucázás az óvodában

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában

Luca-napot nem szoktunk ünnepelni óvodánkba, mert nem fér össze egyházi szellemiségünkkel a hozzá kapcsolódó hiedelmek és babonák. Viszont ültetünk búzát, amit a gyermekek minden évben hazavihetnek és a karácsonyfa alá tehetik.

(részlet Tóth Szilvia szentendrei ev. óvópedagógus szakdolgozatából 2017)

LUCA NAPI TEVÉKENYSÉG

Lucatök

- A ma Halloweenre faragott, kivilágított tök a magyar néphagyományban Luca naphoz kötődött.
- Luca napján szemeket, orrot és vigyorgó száját faragtak a kivájt sütőtökökbe, égő gyertyát tettek bele, majd a házak ablakai elé tették, és azzal ijesztgették egymást.

Lucabúza

- A növény fejlődéséből következtenek az eljövendő esztendő búzatermésére.

- A karácsonyi asztal dísze.

**KARÁCSONYI KÉSZÜLŐDÉS
KÉZMŰVES FOGLALKOZÁSOK**

Karácsonyi készülődés

Karácsonyi kopogtató és asztaldísz készítése

Gyertyamártás és gyertyasodrás

Képeslapok

Írókázás és gyertyasodrás

Kézműveskedés evangélikus óvodában

KARÁCSONYI KÁNTÁLÁS

Karácsonyi kántálás

- KARÁCSONYI ÉNEKES,
VERSES KÖSZÖNTŐ
SZOKÁS
- *ELNEVEZÉSEI:*
  - KÁNTÁLÁS
  - KÓRINGYÁLÁS
  - PÁSZLIZÁS
  - MENDIKÁLÁS
  - ANGYALI VIGASSÁG

Karácsonyi kántálás

20

1. Pa - ra - di - csom kö - ze - pi - bē
a - rany - sző - nye - gő lé - té - rit - vé.

2. Rén - gő bő - cső ré - já tí - vé,
ben - ne fēk - szik az Úr Jē - zus.

3. Az Úr Jē - zus Is - tēn Fi - ja,
jobb ke - zé - be a - rany - al - ma.

- ERDÉLYBEN ÉS A BUKOVINAI SZÉKELYEK KÖZÖTT IS KEDVELT KARÁCSONYI KÁNTÁLÓ ÉNEK
- A GYEREKEK HÁROM ÓRA TÁJBAN MENNEK, A FELNÖTTEK ESTE HATTÓL ÉJFÉLIG.
- A GYEREKEK AZ ABLAK ALATT KINT ÉNEKELNEK, A FELNÖTTEKET BEHÍVJÁK ÉS MEGKÍNÁLJÁK.

Dicsőség mennyben az Istennek

The image shows a musical score for the hymn 'Dicsőség mennyben az Istennek'. It consists of four staves of music in 4/4 time, marked with a dynamic of *d* (forte). The melody is written in a single treble clef. The lyrics are written below the notes.

d
Di - cső - ség mennyben az Is - ten - nek!
Di - cső - ség mennyben az Is - ten - nek!
Az an-gya-li se - re-gek Ví-gan így é - ne-ke-nek:
Di - cső - ség, di - cső - ség Is - ten - nek!

1. Dicsőség mennyben az Istennek! Dicsőség mennyben az Istennek!
Az angyali seregek Vígán így énekelnek: Dicsőség, dicsőség Istennek!
2. Békesség földön az embernek! Békesség földön az embernek! Kit az igaz szeretet A Jézushoz elvezet, Békesség, békesség embernek!
3. Dicsérjük a szent angyalokkal, Imádjuk a hű pásztorokkal Az isteni Gyermeket, Ki minket így szeretett. Dicsérjük, imádjuk és áldjuk!
4. Dicsőség az örök Atyának És értünk született Fiának! Hála a Szentléleknek, Áldások kútfejének! Dicsőség, dicsőség Istennek!

Karácsonyi kántálás

- *A karácsonyi kántálás* ugyancsak élt az evangélikusok körében is: karácsonyi énekkel mentek az ablak alá köszönteni felnőttek, gyerekek egyaránt.
- Az 1994-es Evangélikus Naptárban olvashatjuk, hogy Nagytarcsán az esti istentisztelet után a presbiterek és az ifjúság végigjárja a gyülekezeti tagok házait. Égő gyertyával és énekszóval köszöntenek.
- Dunaegyházán a toronyba mennek ugyancsak a presbiterek és a fiatalok, és énekszóval köszöntik az egész falut.

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában

karácsonyi énekek

Karácsony a gyermekeink egyik kedvenc ünnepe. Jézus születésének történetét sokszor meséljük, emlegetjük. Sok karácsonyi éneket éneklünk a gyermekekkel:

Jöjj népek megváltója, Pásztorok keljünk fel, Pásztorok, pásztorok, Mennyből az angyal, Szálljatok le, szálljatok le, Kicsiny gyerek vagyok, Serkenj fel kegyes nép, Karácsonynak éjszakáján, Betlehem kis falucskában

„1. Betlehem kis falucskában,

Karácsonykor éjfél tájban

Fiúisten ember lett,

Mint kis gyermek született.

2. Őt nevezték Jézuskának,

Édesanyját Máriának,

Ki pólyába takarta,

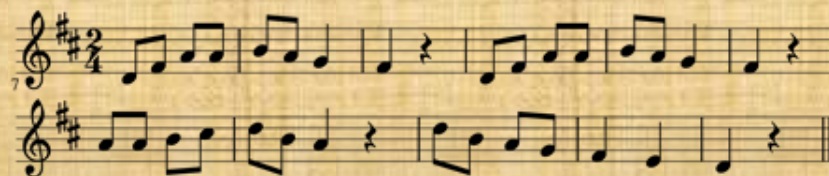
Befektette jászolba.

3. Az angyalok fönn az égben,

Mennyei nagy dicsőségben,

Zengették az éneket,

Dicsőség az Istennek.”

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában kántálás

Karácsony előtt kántálni járunk. A gyülekezetünk idősebb tagjait meglátogatjuk karácsony előtt néhány nagycsoportos gyermekkel, hogy a karácsonyi örömhírt elvigyük nekik és együtt hangolódjunk ádventben. A háziak gyertyával jelzik, hogy hova kell mennünk. A gyermekek és a mi kezünkben is gyertya vagy lámpás van. Már az ajtóban elkezdünk énekelni. Idén az *Ádventi hírnök: friss fenyőág* énekkel kezdtünk. Ezután bekiabáltunk a háziaknak: - Kell-e kendteknek angyali vigasság? Miután beengedtek minket, még három karácsonyi éneket énekeltünk el (*Karácsonynak éjszakáján, Betlehem kis falucskában, Mennyből az angyal*), ezután köszöntőt mondunk: Adjon Isten sokakat, sok Karácsony napokat Bort és búzát eleget, embereknek örömet ! Adjon az Úr Isten! Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk!

A háziak süteménnyel, gyümölcssel és innivalóval kínálnak, sőt útravalót is kapnak a gyermekek a magukkal hozott kis kosarakba.

Volt olyan hely, ahol szépen, kézzel díszített mézeskalácsot kaptak, vagy úszógyertyát. A gyermekek boldogan térnek haza, hétfőn is boldogan mesélték élményeiket társaiknak.

(részlet Tóth Szilvia szentendrei ev. óvópedagógus szakdolgozatából 2017)

KARÁCSONYI OSTYA

Karácsonyi ostya

- A karácsonyi ostyát a kántortanítók sütötték, és a tanulókkal hordatták a házakhoz. Az ostya a hagyományos katolikus karácsonyi vacsora elmaradhatatlan része mézzel, borssal, fokhagymával együtt. Van azonban evangélikus hagyománya is.
- Tessedik Sámuel tudós szarvasi evangélikus lelkész a 18. században a *Szarvasi nevezetességek* c. írásában írt a szokás tiltásáról arra való hivatkozással, hogy a tanulók több hetet mulasztanak az ostya sütése, széthordása miatt, sőt úgy vélte korhelykednek, lopnak, koldulnak és az ostyákkal babonaságot űznek. „Ezen évben teljesen beszüntették a minden tekintetben káros hostatiót (ostyáknak tanulók által házról házra való küldözgetése, mikor is a tanítók nevében boldog ünnepeket kívánnak), s a tanítókat e veszteségükért a községi vagy egyházi pénztárból 24 forinttal kárpótolták.” Az ostyasütés ugyanis a mindenkori tanítók feladata volt, és az ostyáért kapott természetbeni járandóság a díjazásához tartozott. A békési szlovákok a tiltás ellenére is sokáig őrizték a hagyományt.

Ostyasütés és ostyasütővas

BETLEHEMEZÉS

Betlehemezés

- A *betlehemezés* elsősorban a katolikusok körében terjedt el, de például a békési evangélikusok is betlehemeztek.
- A betlehemes játékból önállósult az ún. *bölcsőske*, Harta német evangélikusainak jellegzetes szokása.

Bölcsőcske

- A szálláskeresés mint önálló dramatikus játék az osztrákoknál Herbergsuche, nálunk *bölcsőcske*, *bölcsöske*, *bölcsőjárás* néven ismert. Karácsony előtti időben jártak. Szereplői általában lányok voltak, egyikük Mária, aki a bölcsőt vitte, a többiek az angyalok, akik kísérték. Józsefet alakító fiú is csatlakozhat hozzájuk. Ismert karácsonyi énekeket énekeltek.

Bölcsöske

Betlehemezés

TÖBBSZEREPLŐS
DRAMATIKUS JÁTÉK

FŐ KELLÉKE:

BETLEHEM

TÍPUSAI:

DUNÁNTÚLI

FELVIDÉKI

ALFÖLDI

FELSŐTISZVIDÉKI

ERDÉLYI

Betlehem, jászol

- Fő kelléke a jászol vagy templom alakú betlehem, amelyben többnyire a Szent Család látható, továbbá angyalok, állatfigurák, (szamár, ökör, stb.) Általában ki is világítják, és szent képekkel, színes papírral díszítik.
- Házilag illetve néhol asztalosok készítik. Nagysága változó, előfordul 1 m magas, ill. ennél kicsit nagyobb betlehem is. A szokás szereplői ezzel járnak házról–házra.

Betlehemes

- Elődjét a karácsonyi *misztériumjátékot* a középkorban a templomban adták elő.

A betlehemesnek két fő formáját ismerjük:

- az élő szereplőkkel előadott játék
- bábtáncoltató betlehemes

Betlehemes fő jelenetei

Beköszöntés, engedélykérés után

- József és Mária szállást keresnek, de nem fogadja be őket, a király, a gazdag ember, vagy a kovács,
- végül az istállóba kapnak helyet;
- az angyal a mezőn alvó pásztorokat költögeti és az újszülött Jézushoz küldi őket;
- a pásztorok tréfálkoznak az öreg, süket pásztorral;
- végül az újszülötthöz mennek és átadják ajándékaikat;
- a szereplők adományt kérnek.
- a háromkirály jelenet újkori népszokásainkban a vízkereszti csillagozáshoz kapcsolódott,

Az dunántúli betlehemes játék

A dunántúli típus szereplői rendszerint csak a pásztorok, akik tréfálkoznak az öreg pásztorral.

A felföldi betlehemes játék

- *A felföldi típusban* az angyalokon, a fiatal pásztorokon kívül az öreg (Gubó, Jakab, Kubó, Kecskés) szerepel.
- Beköszöntés után az öreg pásztorral tréfálkoznak,
- majd a pásztorok elindulnak Betlehembe, hogy átadják ajándékaikat.

Ebben a típusban gyakran felolvassák vagy elmondják a Bibliából a születéstörténetet.

Az alföldi és felső-tiszai betlehemes játékok

- Beköszöntés után következik a betyár– és Heródes jelenete
- majd a tréfálkozás az öreg pásztorral,
- végül adománygyűjtés. a kérkedő és fenyegető szavak kíséretében történő perselyezés.

Az alföldi, felső–tiszai típusban az angyalokon, pásztorokon kívül a betyár vagy huszár és Heródes szerepelhet.

Az erdélyi betlehemes játék

- Bekéredzkedés után a szálláskeresés jelenete következik,
- majd a pásztorok ébresztése, az „öreg csobán”-nal, „pakulár”-ral folytatott párbeszéd,
- ajándékvitel a kis Jézusnak,
- s végül az adománykérés.

Az erdélyi típus hosszabb lélegzetű, 12–20 szereplős játék.

Előadása különösen nagy előkészületet, betanulást igényelt.

Általában felnőtt férfiak, legények játszották. Az angyalokon, pásztorokon kívül szerepel Szűz Mária, Szent József, a Futár és a Király. E típus jellegzetes jelenete a *szálláskeresés*.

Betlehemes elemei

- Énekelt és recitált elemekből áll, melyek többféle stílust, kort képviselnek. Szinte minden típusban szerepel A „Csordapásztorok midőn Betlehemben /Csordát őriznek éjjel a mezőben...” kezdetű karácsonyi *népének*.
- Ezen kívül különböző eredetű elemek szerepelnek benne, pl. *diákköltészet*-ből származók, tánc- és hangszeres dallamok.

Bábtáncoltató betlehemes

TEMPLOM ALAKÚ
BETLEHEM BÁBOKKAL

Bábtáncoltató betlehemes figurák:
pásztorok, angyal, ördög, király, Heródes, Jutka, Marinka, dékán,
Kismiklós

Betlehemesek Heves m. 1947

Mezőségi betlehemesek

Betlehemes a Varsádi (Tolna m.) evangélikus templomban

Betlehemek, betlehemesek a falusi turizmusban

Vörsi betlehem

Balatonfüredi betlehemes

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában betlehemes

Karácsony előtt zenés áhítatot tartunk a templomunkban. A gyermekek közül a nagyobbak pásztorjátékot játszanak, a kisebbek pedig segítik énekléssel őket. Az ünnep végén mi felnőttek is éneklünk.

2011-es évi pásztorjátékunkat ketten állítottuk össze az akkori munkatársammal. Különböző forrásokból és saját magam által kiegészített mondatokból áll. A Betlehemes játék évről évre változik, az aktuális gyermekcsoportra igazítva.

(részlet Tóth Szilvia szentendrei ev. óvópedagógus szakdolgozatából 2017)

Betlehemezés 2011. december

József és Mária közében ülnek

Pásztorok oldalt fekszenek, alszanak.

Ének: *Bár csak régen felébredtem volna*

Pásztor : Virrad, az alvásból elég! Hallod! Recseg-ropog az ég!

Pásztor: Hát pajtás mit álmodtál?

Pásztor: Én pajtás azt álmodtam, hogy a gazda egy marék húszast adott.

Pásztor: Jó is vóna pajtás!

Angyal: Glória, Glória!

Pásztor: Hallod pajtás, gomolya!

Angyal: Glória, Glória!

Pásztor: Jaj, mi az? Mit látok? Félek és rettegek!

Pásztor: Ejnye pajtás, angyal szólt tán?

Angyal: Ne féljetek pásztorok, örömet hirdetek, most ma Jézus született!

Angyal: Megváltótok, Uratok Ő, Világmentő Üdvözítő!

Angyal: Dicsőség a Magasságban Istennek, a földön békesség a jóakarató embereknek!

Ének: *Szálljatok le, szálljatok le*

Pásztor: Hé öreg, kelj fel legott, lássuk azt a gyermeket ott!

Pásztor: Ne gondolkozzunk sokáig, menjünk el mind Betlehemig!

Angyal: Jöjjetek közelebb pásztorok, jászolban nyugszik Uratok! Született istálló jászolán, nem ám a gazdagok bársonyán.

Pásztor: De én nem merek elmenni hozzá!

Pásztor: Aztán miért nem?

Pásztor: Szégyellem magam a sok csúnya beszédemért!

Pásztor: Nem vagyunk méltók, hogy elmenjünk hozzá!

Pásztor: Igazatok van, senki sem méltó, de Ő hív! Mi szegények és fáradtak vagyunk, Ő megvigasztal bennünket!

Pásztor: Üres kézzel ne menjünk! Ajándékot is vigyünk!

Ének: *Pásztorok, keljünk fel*

Pásztor: Egy kisgyermeket keresünk, aki ma született Nekünk! Égi hírnök jelentette, Isten fiát földre küldte!

Pásztor: Itt a gyermek a jászolba, úgy ahogy az angyal mondta!

Pásztor: Tisztelettel megkérdezzük, közelebről megnézhetjük?

Ének: *Szálljatok le, szálljatok le*

Pásztor: Hé öreg, kelj fel legott, lássuk azt a gyermeket ott!

Pásztor: Ne gondolkozzunk sokáig, menjünk el mind Betlehemig!

Angyal: Jöjjetek közelebb pásztorok, jászolban nyugszik Uratok! Született istálló jászolán, nem ám a gazdagok bársonyán.

Pásztor: De én nem merek elmenni hozzá!

Pásztor: Aztán miért nem?

Pásztor: Szégyellem magam a sok csúnya beszédemért!

Pásztor: Nem vagyunk méltók, hogy elmenjünk hozzá!

Pásztor: Igazatok van, senki sem méltó, de Ő hív! Mi szegények és fáradtak vagyunk, Ő megvigasztal bennünket!

Pásztor: Üres kézzel ne menjünk! Ajándékot is vigyünk!

Ének: *Pásztorok, keljünk fel*

Pásztor: Egy kisgyermeket keresünk, aki ma született Nekünk! Égi hírnök jelentette, Isten fiát földre küldte!

Pásztor: Itt a gyermek a jászolba, úgy ahogy az angyal mondta!

Pásztor: Tisztelettel megkérdezzük, közelebbről megnézhetjük?

Mária: Jöjjetek be bátran, ide tekintsetek hát.

Pásztor: Olyan kicsi gyermek, mint más, mégis Ő lesz a Messiás!

Pásztor: Fogadj el engem, úgy mint vagyok!

Pásztor: Békét adj szívünknek!

Pásztor: Békét családuknak!

Pásztor: Békét nemzetünknek!

Pásztor: Békét a világnak!

Ének: *Áldott légy te Betlehemi Gyermeke*

Csillag: Gáspár, Menyhért, Boldizsár, valamilyen jelre vár!

Gáspár: Merre menjünk? Hol keressük, azt az utat el ne tévesszük!

Menyhért: Megtaláljuk, megcsodáljuk, térdre borulva imádjuk!

Csillag: Hol a csillag majd megáll, szíved nyugalmat talál!

Boldizsár: Hol a csillag majd megáll, szíved nyugalmat talál!

Ének: *Három királyok napján*

Gáspár, Menyhért, Boldizsár:

József Attila: Betlehemi királyok

József: Köszönjük kedves pásztorok és három királyok, hogy hozzánk elfáradtatok. Az ajándék megtisztelő, értékes, mert szívből jövő.

Mária: A mennyei üzenetet,

Hogy elhoztátok, köszönet!

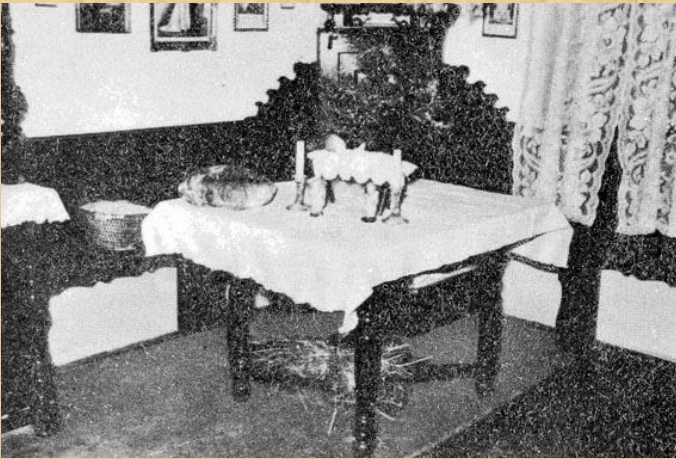
Szavakat szívem őrzi!

Legyetek a jó hír vivői!

Ének: *Betlehem kis falucskában*

Szenteste

Ádám Éva napja (december 24.)

- KARÁCSONYI ASZTAL
- KARÁCSONYI ÉTELEK
- KARÁCSONYI ÉLETFA, TERMŐÁG
- ÉJFÉLI MISE ÉS KARÁCSONY ÉJSZAKÁJA

Karácsonyi asztal a csornai múzeumban

KARÁCSONYI ÉTELEK

- OSTYA
  - FOKHAGYMA
  - MÉZ
  - BORS
  - ALMA
  - DIÓ
  - HAL
  - BABLEVES
  - MÁKOSGUBA
- KARÁCSONYI MORZSA

Karácsony éjszakája, éjféli mise

- A Luca naptól karácsonyig tartó, *karácsonyi tizenketted* mágikus eljárásai ekkorra teljesednek be, pl. *lucaág*, almával jóslás, *lucacédula*, *lucaszék*, *lucabúza*.
- Ilyenkor merítették az ún. *aranyos vizet*
- A *tűznek* karácsony éjjelén különös erőt tulajdonítottak. Pl. Vas megyei falvakban nyírfa seprű fáklyákkal vonultak az éjféli misére.
- Az *éjféli mise* alatt a pásztorok zajt csaptak a templom körül.

Szenteste

- *Szenteste* nem hivatalos egyházi ünnep, ennek ellenére hagyományosan istentiszteletet tartanak az evangélikus templomokban. E napon sokfelé az evangélikusok is böjtölnek.
- *A karácsonyi vacsorához* akkor ültek, mikor elcsendesedett a falu. A családi áhítat része volt az ének és az imádság.
- Régen és ma is jellegzetes ételeket esznek ilyenkor. *A mákos guba* különösen az evangélikus szlovákoknál elmaradhatatlan. Az ún. *karácsonyi morzsát*, a karácsonyi ételek maradékát (fokhagyma, dió, káposzta, hal, mákos tészta stb.) egy évig is megőrizték és, alkalomadtán pl. a füstjével a jószágot próbálták gyógyítani.
- Evangélikus családoknál is szokás volt, hogy a karácsonyi asztal alá szakajtót helyeztek, abba mindenféle terményeket tettek, hogy a következő esztendőben bő legyen a termés.

Karácsonyi asztal

Karácsonyi asztal a csornai múzeumban

Termőág, karácsonyfa

- A karácsonyfa-állítás szokásának egyik előzménye a termékenység, örök életet, fejlődést, növekedést jelképező karácsonyi életfa, termőág.
- Másik előzménye középkori, egyházi eredetű szokás, miszerint Ádám Éva napján előadták a teremtés történetét. Ebben szerepelt a paradicsomi életfa, a tudás fája, melyre – az almán kívül – rákerült a kígyót jelképező lánc is. Az almafát télen örökzölddel, fenyőfával helyettesítették.

Karácsonyi életfa, termőág

Termőág

- A karácsonyfa és a karácsonyi termőág állításának szokása sokáig egymás mellett élt, és díszei is azonosak voltak.
- A karácsonyi életfa, termőág az évről évre megújuló természet ősi, mágikus jelképe.
- A téli napforduló idején, mikor a leghosszabb az éjszaka a megújuló természetet jelképező zöld ágat ősidőktől fogva vitték be a házba. A termőágakat rozmaring-, nyárfa-, bürök-, kökényágakból készítették. Gerendára, vagy a szobasarokba függesztették, olykor a koronájával lefelé. Aranyozott dióval, piros almával, pattogatott kukoricával, mézeskaláccsal díszítették, akárcsak később a karácsonyfát.

Karácsonyfa eredete

- A karácsony elmaradhatatlan jelképe a karácsonyfa.
- A hagyomány szerint Luther Márton (1483–1546) állított először karácsonyfát a családjának.
- Hazánkban a XIX. században honosodott meg a bécsi udvar közvetítésével az arisztokrácia, majd a városi polgárság, a falusi értelmiség, végül a parasztság körében. Brunszvik Teréz, martonvásári grófnő, az első hazai óvoda megalapítója 1824-ben már állított karácsonyfát. Podmaniczky és a Bezéredy család nagyban hozzájárult a szokás terjesztéséhez.
- Az 1840-es években már a polgárcsaládok karácsonyához hozzátartozott az örökzöld fenyő is. Pesten az 1860-as években fenyővásárok voltak adventben.
- A karácsonyfa a szépirodalomban Jókai Mór „A koldusgyermek” című elbeszélésében jelent meg először 1866-ban.

Karácsonyfa

Karácsonyfa

19. SZÁZADI
KARÁCSONYFA

Karácsonyi leskelődés

Karácsonyfa díszei

- A városi karácsonyfákon az 1880-as években jelentek meg az üvegdíszek. Elmaradhatatlan a gyertya, mely Krisztusnak, és a megújuló fénynek is a jelképe. Manapság gyakran elektromos gyertyaégők helyettesítik a viaszgyertyákat.

Karácsonyfa díszítése

- A karácsonyfa díszítésében is divathullámokat észlelhetünk. Míg régen azt mondtuk, ha valaki mindenfélét magára aggatott, hogy olyan, mint egy karácsonyfa.
- Ma a drága szállodák előcsarnokában, a módosabb otthonokban piros, ezüst arany gömbökkel, azonos színű szalagcsokrokkal díszített fákat állítanak.
- Van olyan tendencia is, hogy a hagyományok nyomán mézeskalács, aranyozott dió kerül a fákra. Ebben szerepet játszanak a múzeumi foglalkozások, a tömegkommunikáció különböző eszközei.
- A szaloncukrok nagy változatosságban, színek és ízek tekintetében egyaránt kerülnek forgalomba, a sztaniolba csomagolt csokoládéfigurák ugyancsak.
- A karácsonyfa gyertyái is lehetnek színesek, lehetnek sárga méhviaszos natúrgyertyák. Az üvegdíszekkel felvették a versenyt a műanyagdíszek.

A karácsonyfa díszei

- ALMÁT JELKÉPEZŐ ÜVEG GÖMB
- A FÉNYT JELKÉPEZŐ GYERTYA

A karácsonyfa díszei

ARANYDIÓ

A karácsonyfa díszei

A KÍGYÓT
JELKÉPEZŐ LÁNC

A karácsonyfa díszei

MÉZESKALÁCS

Szaloncukor

- A szaloncukor jellegzetes magyar sajátosság.
- Már a XIX. század közepétől készítették a cukrászok szaloncukrot, de ezzel párhuzamosan házilag is előállítható.

Ki hozza a karácsonyfát?

- Ma is sokan titokban díszítik a karácsonyfát, hogy a kicsi gyermeknek arra hivatkozhasanak, hogy a Jézuska, vagy az Angyalka hozta a fát.
- Nyugat Dunántúl evangélikus falvaiban arra is volt példa, hogy megszemélyesítették a Jézuskát, fehér ruhába öltözve. Néprajzi gyűjtéseim során elmesélték gyerekkori élményüket, amikor a házba belépett a „Jézuska”, egyik kezében a feldíszített karácsonyfával, a másikban az ajándékkal.
- A karácsonyfát hagyományosan a karácsonyi ünnepkör befejező napján, január 6-án Vízkeresztkor bontják le.

Karácsony napja (december 25.)

- CSALÁD ÜNNEPE
- MUNKATILALOM
- KÖLCSÖNADÁSI
TILALOM

Karácsony napja

- A hagyományos magyar paraszti életben a *család ünnepe* volt. Litkén (Nógrád vm.) karácsony napján csak annyit jártak, amíg a templomba mentek és hazajöttek.
- Ez a nap munkatiltalommal járt, még a szemetet sem vitték ki. *Pereszlényben* (Hont vm.) a hamut, szemetet nem vitték ki, mert úgy vélték, ezzel kivinnék a szerencsét a házból, ha söpörtek, akkor is csak befelé az asztal alá. Csak a legszükségesebb munkákat végezték el. Már előző nap odakészítették az állatoknak a takarmányt.
- Tilos volt e napon a kölcsönkérés, kölcsönadás is, mert kivitték volna a szerencsét.

**KARÁCSONY MÁSNAPJA, DECEMBER 26.
REGÖLÉS**

Regölés

- Karácsony másnapján jártak a Dunántúlon a *regölök* felekezetre való tekintet nélkül, köcsögdudával, csörgősbottal csapnak zajt.
- A kutatók sokat foglalkoztak ezzel a szokással, mert ősi sámánszertartás nyomait vélték benne felfedezni, különösen a refrénben: „*Haj regő rejtem, regő, regő, regő rejtem...*”

Regösök

Regölés

- A regölés hagyománya, szövege és dallama legtovább a *Nyugat–Dunántúlon* és a *Székelyföldön* maradt fent.
- A regölés a magyarság egyik legarchaikusabb népszokása. Néhol újévig is jártak a legények, elsősorban a lányos házakhoz, Erdélyben az újdonsült házaskhoz.

Regösének

1. példa Csonkahegyhát (Zala m.)
Sebestyén, 1898.

Kel fél-gaz-da, kel fél, szál-lott Is-ten há-zod-ra,
se-re-géd ma-gá-val, ve-tett asz-ta-lá-ra,
Rég ö-kör, ré-gi tör-vén, haj, re-gő rej-té,
azt is még-en-ged-té ja nagy Úr - Is-ten, stb.

- ENGEDÉLYKÉRÉS
- BEKÖSZÖNTŐ
- CSODAFIÚSZARVAS ÉNEK
- JÓKÍVÁNSÁGOK
- PÁROK ÖSSZEREGÖLESE
- ADOMÁNYKÉRÉS
- ZÁRADÉK

Regösök

Garabonc, Zala m., 1899

Regölés

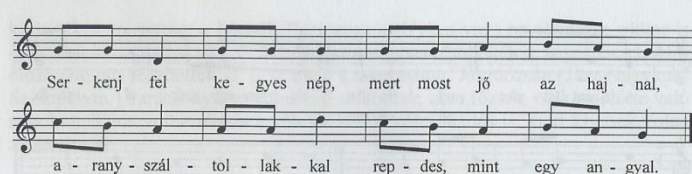
- GYŐR-SOPRON
MEGYEI REGÖSÖK
- ÚJKÉREN
AZ 1960-AS ÉVEKBEN

NÉVNAPKÖSZÖNTÉS

István napja (dec. 26.)

- Az egyház első vértanújának emlékünnepe. Államalapító királyunk, Szent István névadó szentje.
- Karácsony másnapja.
- Az egyik legkedveltebb névünnepe.

Ser - kenj fel ke - gyes nép, mert most jó az haj - nal,
a - rany - szál - tol - lak - kal rep - des, mint egy an - gyal.

Ingó-bingó fűszál
cifrán felöltözik,
liliom, rózsába
meg is törölközik.

Amennyi fűszál van
a tarka mezőbe,
amennyi csepp víz van
a tenger medriben,⁴¹
annyi áldás szállják
Szent István fejire!

(Mondva:)
Szívesen kívánom!

Nagyszalonta (Bihar vm.), 1916
Gyűjtötte Kodály Zoltán
MNT II. 878. sz.

János napja december 27.

- János evangélista ünnepe.
- Borszentelés
- Búcsúzáskor megivott utolsó pohár bor: Szent János áldása.
- Kedvelt névünnep

János köszöntés Kárásztelek, Erdély

APRÓSZENTEK NAPJA DECEMBER 28.

- Aprószentek napja (dec. 28.) – a Krisztusért mártírhalált halt betlehemi kisgyermek emléknapja.
- Egészség- és termékenységvarázsló szokás a *vesszőzés*, (suprikálás, odoricsolás, csapulás).

Aprószentek napja

- A katolikus egyház megszentelte a vesszőket, a protestáns prédikátorok azonban elítélték az aprószentek napi vesszőzést. Ennek ellenére még néhány évtizede is a Dunántúlon házról házra jártak a legények fűzfavesszőből font korbáccsal, az élet és termékenység szimbólumával veregették meg a lányokat: „*Friss egészséges legyen az újesztendőben...*” kezdetű mondóka kíséretében.
- Volt, ahol a kisgyermek mentek házról-házra és a háziak vesszőzték meg őket, hogy ne legyenek kelésesek.

SZILVESZTER, ÚJÉV

Szilveszter, újév

- *Az évkezdethez* számos ma is élő szokás kapcsolódott az evangélikus családokban. Főként a gyerekek jártak szilvesztert és újévet köszönteni verssel, énekkel.
- Ez az időpont jó alkalom a különféle férj-, termés-, időjárásjóslásra, varázslásra.
- A hagyományőrző evangélikus családok közösen várták az éjfélt. Az éjféli közeledtével egyházi énekeket énekeltek.
- Nem egy gyülekezetben ilyenkor a templomtoronyban énekeltek. Gerendáson (Békés m.) a fúvószenekar az „*Erős vár a mi Istenünk.*” dallamát játszotta. A békéscsabai toronyéneklés éneke: „*Vigyázzatok azt kiáltják..*”
- Szilveszter, akárcsak szenteste nem hivatalos egyházi ünnep, de minden gyülekezetben istentiszteletet tartanak ma is.

Szilveszter, december 31.

ZAJKELTÉS

- KONGÓZÁS
- CSERGETÉS,
- NYÁJFORDÍTÁS

JÓSLÁSOK

- HÁZASSÁGJÓSLÁS
  - IDŐJÁRÁSJÓSLÁS
- ## SZERENCSEVARÁZSLÁS

ZAJCSAPÁS

GONOSZÚZÓ, TERMÉKENYSÉGVARÁZSLÓ, ÁRTÓ HATALMAKAT
ELŰZŐ ERŐT TULAJDONÍTOTTAK A ZAJCSAPÁSNAK

- ZAJCSAPÁS KERESZTELŐKOR, LAKODALOMBAN ÉS
TEMETÉSEN
- FARSANGKOR VÉNLÁNYCSÚFOLÁS
- NAGYSZOMBATI FÉREGŰZÉS
- **CSÖRGŐSBOT**
- **SZILVESZTERI LÁRMÁZÁS**
- VIHART, JÉGESŐT RIASZTOTTAK EL ZAJJAL
- HARANG

Harsogtatás Gyimesbükön

- Gyimesbükön (Csík vm.) a fiúgyerekek 10–18 éves korukig járnak *harsogtatni*, ostort pattogtatva. Az egyik szereplő neve a “*pap*”, aki a ház előtt mondja el a történetet Szent Szilveszterről. Ezután minden jót kíván a ház lakóinak.
- A házba betérve már együtt éneklük el a *Jó estét, jó estét kedves házigazdánk...* kezdetű dalt.

Az urálók csoportja Kostelek 1992.

- Legények óévbúcsúztató, köszöntő, bőségvarázsló, adománykérő szokása Moldvában.
- A búza élettörténetét mondják el.
- *Alakoskodók: medvealakoskodó és a gazdája (cigánynak öltözve), vőlegény, menyasszony, ostorosok.*
- zenészek. pl. *dobos, furulyás.*
- A *hégető* vagy *uráló* a szöveget mondja és a *bikát* szólaltatja meg, (fadézsából készül, báránybőrrel lekötik, s közepében lószőrköteggel, mely nedves kézzel dörmögő hangot ad..

Újév

- *A január elseji évkezdet hosszú történeti fejlemény eredménye.*
- *A Julius Caesar-féle naptárreform után kezdték csak január elsejével ünnepelni az újévet.*
- *A keresztény egyházban Krisztus körülmetélésének és templomba való bemutatásának ünnepe*
- *A középkorban december 25-én kezdődött az év.*
- *A XIII. Gergely pápa-féle naptárreform (1582 Magyarországon 1587) a polgári év kezdetévé január elsejét tette, az egyházi év mindmáig advent első napjával (a karácsonyt négy héttel megelőző vasárnap) kezdődik.*
- *A változó évkezdet miatt az újévet sokfelé kiskarácsonynak nevezték.*

Újév, január 1.

- POLGÁRI ÉV
KEZDŐNAPJA
- ÚJÉVKÖSZÖNTÉS
- JÓSLÁSOK,
VARÁZSLÁSOK
  - férjjóslás,
  - időjárásjóslás,
  - első látogató,
  - táplálkozás

Újévi szerencsehozók

Újévköszöntő

- Évkezdethez kapcsolódó házról házra járó ünnepköszöntő, szerencse kívánó, bőségvarázsló szokás.
- Ezen a napon fiúgyerekek jártak házról házra köszönteni. Énekük kezdősorai: „Újesztendő, vígságszerző most kezd újulni, újulással, víg örömmel most kezd hirdetni...”

BOLDOG ÚJÉVET KÍVÁNOK
AZ ÚJESZTENDŐBEN
FEHÉR KENYÉR DAGADJON
A NYÁRFATEKENŐBEN!
HÚS, KENYÉR ÉS RUHA
LEGYEN MINDIG BŐVEN,
A PATIKÁT FELEJTSÜK EL
AZ ÚJ ESZTENDŐBEN!

ÚJÉVKÖSZÖNTŐ

Az Alföldön, Nagyszalontán (Bihar vm.) az *Új esztendő, vígságszerző* kezdetű köszöntővel jártak:

Új esz - ten - dő, víg - ság - szer - ző most kezd ú - jul - ni,
Ú - ju - lás - sal, víg ö - röm - mel most kezd hir - det - ni.

Az énekhez általában valamilyen tréfás adománykérés kapcsolódott:

Nagyszalonta, Bihar vm. Kodály Zoltán gyűjtése 1916

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában Újév

Az új év első napjaiban visszaemlékezünk az otthon töltött időre, új évet köszöntő éneket, mondókát mondunk.

„Adjon Isten füvet, fát, tele pincét, kamarát, sok örömet a házban, Boldogságot családban.” (Éno 111.old)

Az év első gyermek istentiszteletén a templomban is elénekeljük az éneket, ezzel kívánunk mindenkinek nagyon boldog új évet

Megvalósítás az Szentendrei Evangélikus Zenei Óvodában újévköszöntő

„A hajnali harangszónak gilingalangója,
Hirdetgeti, hogy az évnek itt a fordulója.
Azért friss jó egészséget, bort, búzát és békességet
Adjon Isten bőven, ez új esztendőben.”

VÍZKERESZT

VÍZKERESZT, JANUÁR 6.

- Lezárul a karácsonyi ünnepkör
- Napkeleti bölcsek látogatása
- Jézus megkeresztelkedése
- Vízszentelés, házszentelés
- Háromkirályjárás

Vízkereszt

- A karácsonyi ünnepkör zárónapja *vízkereszt*, január 6. A katolikus falvakban jellegzetes szokás volt ilyenkor a *házszentelés* és a *háromkirályjárás*.
- A háromkirályjárást a protestáns puritanizmus tiltotta.
- A *vízkereszt*i *koleda* a lelkészek járandósága volt. A házaknál előre felkészültek, mert a templomban kihirdette a lelkész. Vízkeresztig minden családot felkeresett. A kántor, a rektor és erős férfi kísérte el. A tírjákoknál a Tranoszciuszból énekeltek. A lelkész áldást, jókívánságot mondott, a gyerekeket vizsgáztatta. Az ajándékot, ételeket zsákba gyűjtötték a házaknál. Az 1994-es Evangélikus Naptár szerint még élő szokás a vízkereszt
- Ma általában vízkeresztkor bontják le a karácsonyfát.

Háromkirályjárás

Háromkirályjárás

- A bibliai napkeleti bölcseket megszemélyesítő alakoskodók köszöntő- illetve dramatikus *népszokása*. Általában *vízkeresztkor*, de karácsonykor, újév és vízkereszt között is jártak.
- A csillagjátékot a 11. sz-ban a győri székesegyházban is előadták latinul, de később kiszorult a templomból és az egyházi liturgiából. A népszokásként, első hazai, anyanyelvi említése a 16. sz.-ból származik. Ekkor jegyezték fel az ún. *csillagéneket* is:

Háromkirályok napját,
Országunknak egy istápját,
Dicsérjük énekkel,
Vigadozó versekkel,
Szép jel és szép csillag
Szép napunk támad.

Vízkereszti ének

Moderato 2

1. Há-rom ki - rá - lyok nap-ján di-csér-jük é - ne-kek-kel,
or-szá-gunk egy is - táp-ját vi - ga - do - zó ver-sek-kel:

szép jel és szép csil - lag, szép na-punk tá - mad, tá - mad.

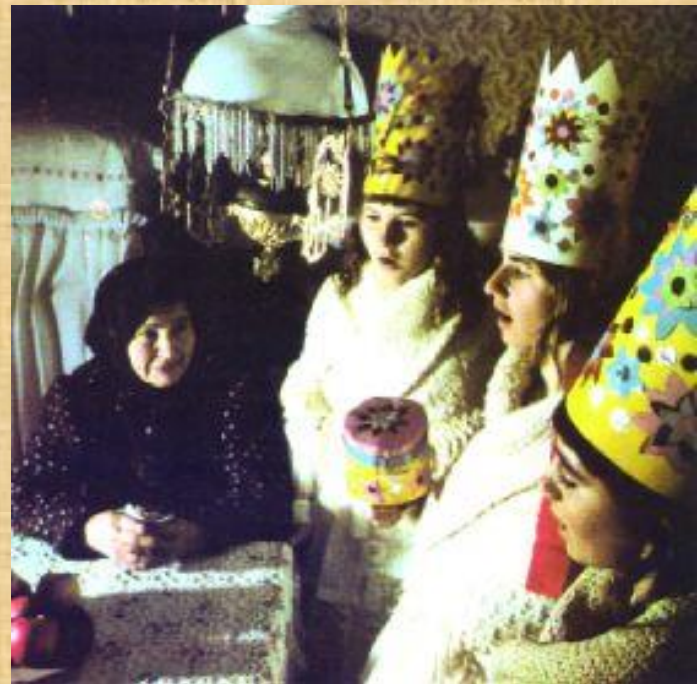
Háromkirályjárás

- A 17–18. sz-i betlehemes szövegekben a pásztorjáték, a háromkirályok látogatása és a Heródes–jelenet együtt szerepeltek.
- A háromkirály–jelenet újkori népszokásainkban már csak egyes betlehemes játékokban maradt meg, egyébként általában a vízkereszti csillagozáshoz kapcsolódott.
- Szereplői férfiak vagy fiúk voltak, de pl. *Mezőkövesden* és a *kalocsai szállásokon* lányok jártak. Legfontosabb kelléke a kiugratható, rugós szerkezetű *csillag*. A csillagnak hat ága volt, közepét általában szitából készítették, és belülről gyertyával világították ki.

Háromkirályjárás

- Szereplői fejükön díszes papírsüveget, vállukon királyi palástot jelképező lepedőt vagy alsószoknyát, oldalukon kardot viseltek.
- A dramatikus változatokban engedélykérés után a főszereplők: *Gáspár, Menyhárt, Boldizsár, Heródes*, valamint ha ezeken kívül még szerepelt *katona, angyal, hírnök* egyenként bemutatkoztak; ezután Heródes viadala az egyik királlyal; majd a csillag kiugratása, adománykérés zárta a szokást.

Háromkirályjárás Szakmár, Bács-Kiskun m.

Vízkereszti csillagjárás

Hajdúdorogi kóringyások

Rábaközi háromkirályok

VÍZ

- MEGTISZTULÁS, TERMÉKENYSÉG JELKÉPE
- TESTI, LELKI MEGTISZTULÁST SZOLGÁLJA
- VÍZSZENTELEÉS
- ARANYOSVÍZ, SZÓTLAN VÍZ
- HÚSVÉTI LOCSOLÁS

Keresztelő a Budavári templomban

KERESZTNÉVADÁS

- Az elsőszülött fiú az édesapja vagy a nagyapja nevét kapta.
- A lányok névadásánál is előnyben részesült a nagyanya és a keresztanya neve.

- *Férfi keresztnévek:*

István, János, József, Sándor, Imre, András

- *Leány keresztnévek:*

Mária, Erzsébet, Katalin, Rozália, Margit, Ilona

A névadással a katolikusok a névadó szent oltalmába ajánlották a gyermeket

Névrecsúfolók

*Aladár,
Kilenc kutya, hat agár.
Aladár-baladár,
Neked tojik a madár!
Anna,
Csípjen meg a hangya!
Anna,
Kiborult a kanna!
Anna,
A feje kanna!
Ádám, Éva,
Két szem szilva!
Ádám,
Hol a ládám?*

*Ágnes, mágnes!
Ákos, mákos!
Balázs,
Csípjen meg a darázs!
Béla,
Vigyen el a héja!
Béla-héja, vastaréja!
Béla,
Vörös, mint a cékla!
Boris, Bori, Borbála,
Vizet visz a csordára.
Böske,
Háromlábú szöcske!
Dénes,
Kisült már a béles!*

Névrecsúfolók

*Dezső,
Csepereg az eső!
Dezső,
Mozog a háztető!
Elek,
Sose lesz meleg!
Elemér,
Csípjen meg a kiséger!
Erzsem-berzsem, borstörő,
Macska farkát tekerő.
Eszter,
Haja kender!
Eta-beta, cigaretta,
Beleesett a moslékba!*

*Giza,
Szecskás a búza.
Guszt,
fáj a fogam, húzd ki!
Gyula,
miért vagy olyan mulya?
Gyurka,
kell egy darab hurka?
Gyurkó,
kell murkó?
Ignác,
engem többet nem látsz!
Ildikó,
rúgjon meg a kiscsikó!
Jankó,
pipadohányzacskó!*

Névrecsúfolók

J
*János
füstölög a város!
János bácsi,
csi-csi-csi.
Mondja meg,
Hogy mi csípi.
Jóska,
levelet hozott a posta!
Jóska,
bebújt a tyúkólba!
Megfogott egy kislibát,
kitekerte a nyakát.
Juliska,
jó a tejes puliszka?
Katica,
karmoljon meg a cica!*

*Lackó,
pipadohányzacskó!
Lajos,
az élet bajos!
Lenke, ügyetlenke!
Máris,
hol a bugyelláris?
Miki,
Jól nézünk mi ki!
Vak Pali, vak Pali,
Vak, vak, vak,
Neki ment az ablaknak.
Péter,
szalad a nagy késsel!
Rebeka,
dróton jár a dereka!*

Névrecsúfolók

*Sándor,
kenyírhajír táncol,
Szalonnáír pityereg,
Cigányjányír kesereg.*

*Sándor,
Gatyába táncol!
Sinyi-Sanyi sapka,
Mit eszik a macska?
Egeret, bogarat,
Mindenféle madarat!*

*Vince,
Hol a boros pince?*

*Vince,
teli van a pince!*

*Zoltán,
Lovagol a bolhán!*

*Zoltán, Zoltán,
Nem fázol tán?*

KOMAVÁLASZTÁS

Az apa és az anya ifjúkori barátai „komái”

Keresztkoma kötelességei

- Keresztelőkor fizetség a papnak;
- A gyerekágyas asszony ellátása;
- Kalákamunkákban részvétel
- Minden jeles eseményen részvétel,

KOMA ÉS BÁBA

GYEREKÁGYAS ELLÁTÁSA

Naponta hozták a komák, leánykori
barátnők pl. tyúkhúslevest, töltött
káposztát, herőcét

Kosárban, vagy az edényeket
komakendőbe kötve vitték.

Az egész családot ellátták. Általában
Nem kímélő, hanem inkább nehéz és
tartalmas ételeket készítettek.

Boldog, Pest m.

Gyerekágyasnak ebédet visznek

KERESZTELŐ

- A keresztelőre a keresztanya és a bába mentek
- az újszülöttet cifra ruhába öltöztették

A keresztelőre menet szokták mondani:

***„Pogányt viszünk,
Keresztényt hozunk!”***

PASZITA, POSZRIK, KOMABÁL, CSÖK, CSÖRÖGLŐ

- Szegényebbeknél keresztelő napján tartott szerényebb megvendégelés
- a módosabb gazdáknál az ún. Paszita, poszrik az első fiúgyermeküket illette meg.

A keresztelői lakoma jellegzetes ételei:

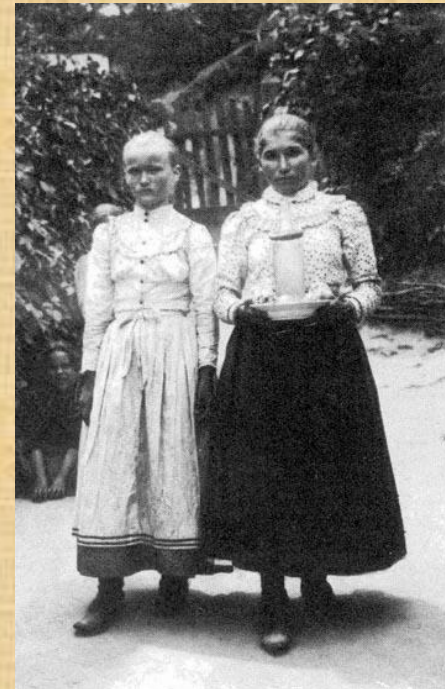
cukros-mézes pálinka, kalács.

KOMÁLÁS

Húsvét utáni fehérvasárnapi örök barátságot kötő lányokból lettek többnyire a keresztkomák, akikre egész életükben számíthattak egymásra.

KOMATÁLAT HOZTAM,
BE IS ARANYOZTAM,
KOMA KÜLDTE KOMÁNAK,
HA NEM FOGJA MAGÁNAK,
VISSZAVISZEM AZON AZ ÚTON,
AMELLIKEN HOZTAM.

VÍZKERESZT

- Lezárul a karácsonyi ünnepkör
- Megkezdődik a farsang, hagyományosan a lakodalmak, táncmulatságok, jelmezes felvonulások időszaka,

A HAGYOMÁNYOK OKTATÁSA

A HAGYOMÁNYISMERET OKTATÁSÁNAK MÓDJAI

- A hagyományok megismertetése képek, videók, filmek, elbeszélés, stb. nyomán.
- A hagyományos mondóka, játék, népszokás újratanításával.
- Új hagyományok kialakítása a helyi adottságokhoz, elvárásokhoz alkalmazkodva.

A HAGYOMÁNYOK OKTATÁSÁNAK LEGFŐBB SZEMPONTJAI

- A pedagógus ismerje a hagyományok *eredeti funkcióját* az egykori közösségben (pl. kik, mikor, hogyan, milyen céllal gyakorolták?), figyelembe véve a *nemek, korosztályok, korcsoportok* szerepét.
- A pedagógus ismertesse meg mindezeket, ha lehet a *gyerekek korosztályának* megfelelően képek, filmek, hanganyag
- *A néphagyomány változatokban él*, tehát azt adjuk tovább, ami az adott korosztálynak, korcsoportnak megfelelő.
- Lehetőség szerint törekedjünk a *helyi hagyományok* megismerésére és átadására.
- *Öröm- és élményszerzés* legyen a néphagyományokkal való megismerkedés, mert az egész életre szóló kapcsolatot jelenthet!

A HAGYOMÁNYOK OKTATÁSÁNAK TOVÁBBI SZEMPONTJAI

- Szülők, nagyszülők aktív bevonása a hagyományörzésbe;
- A modern technika lehetőségeinek felhasználása: ppt, youtube, stb.
- Komplex hagyományörzés kézműves foglalkozással.

SZAKIRODALMI AJÁNLÁS

GYERMEKJÁTÉK KÖNYVEK

NÉHÁNY KÖNYV MELYBŐL ÚJRA LEHET
TANULNI A JÁTÉKOKAT!

BORSAI ILONA-KOVÁCS ÁGNES
1975

HAIDER EDIT–BORSAI ILONA– KOVÁCS ÁGNES 1976

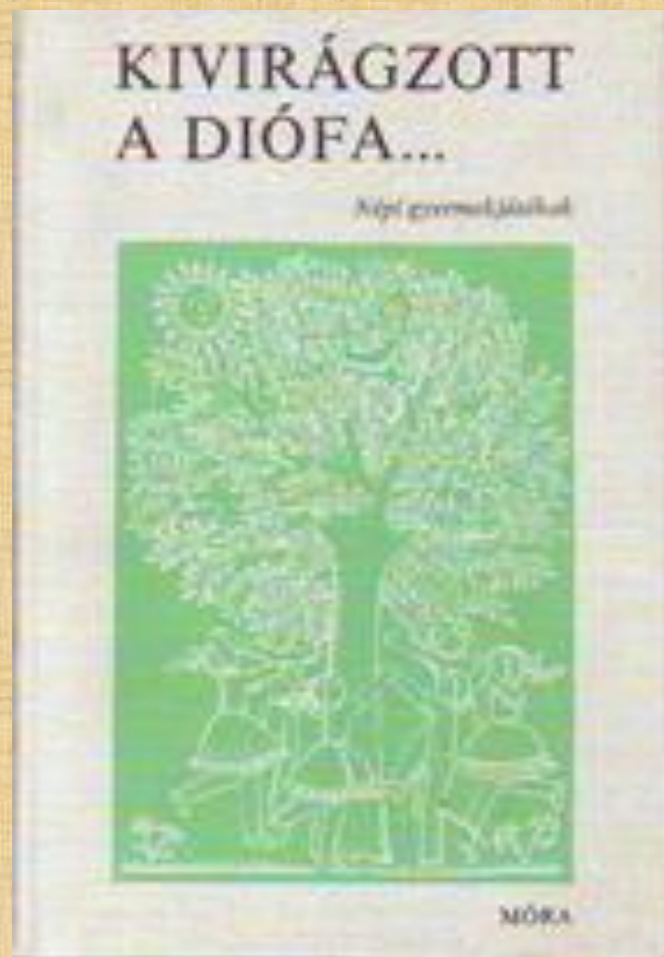
BÚJJ, BÚJJ, ZÖLD ÁG...

Népi gyermekjátékok

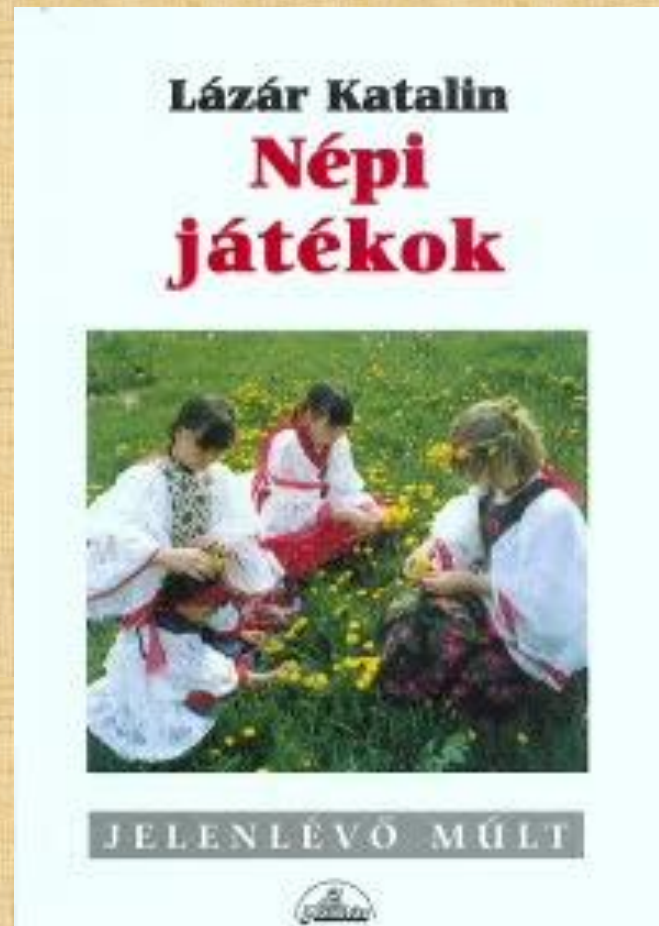
MÓRA

HAIDER EDIT–BORSAI ILONA– KOVÁCS ÁGNES 1977

LÁZÁR KATALIN NÉPI JÁTÉKOK

LÁZÁR KATALIN

GYERTEK, GYERTEK JÁTSZANI I.

Lázár Katalin

Gyertek, gyertek játszani

I.

1. A népi játékok elmélete
2. Válogatás erdélyi és moldvai játékokból

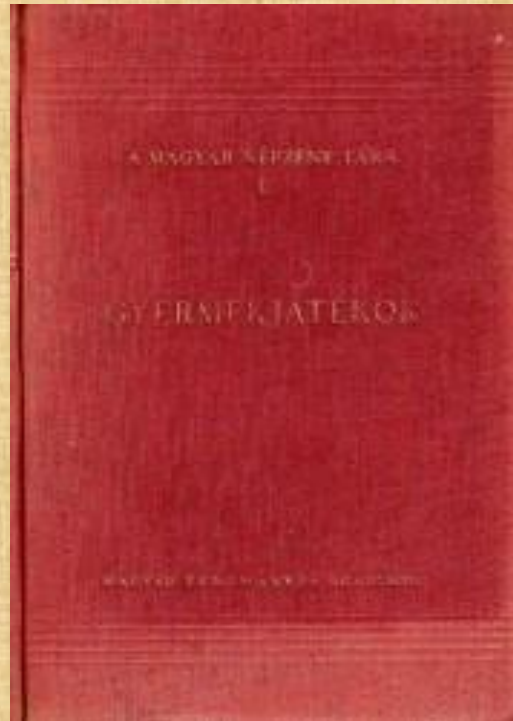

LÁZÁR KATALIN

GYERTEK, GYERTEK JÁTSZANI II.

MAGYAR NÉPZENE TÁRA 1.

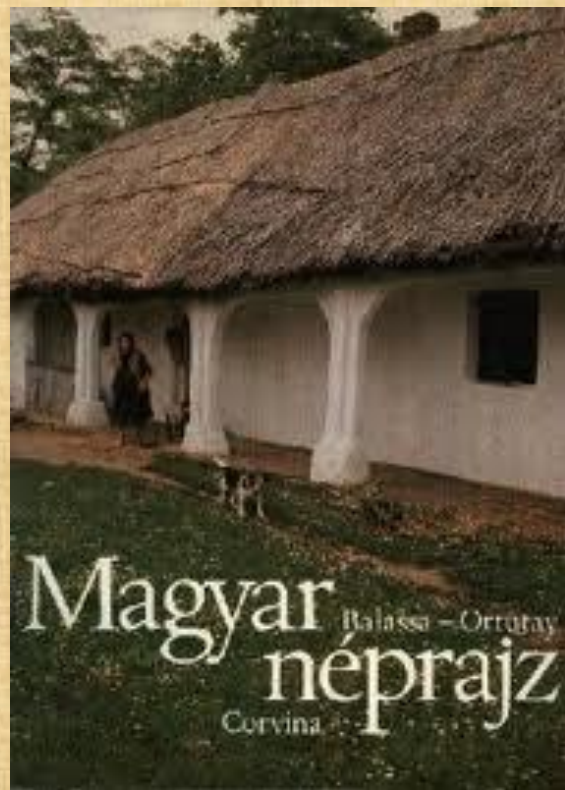

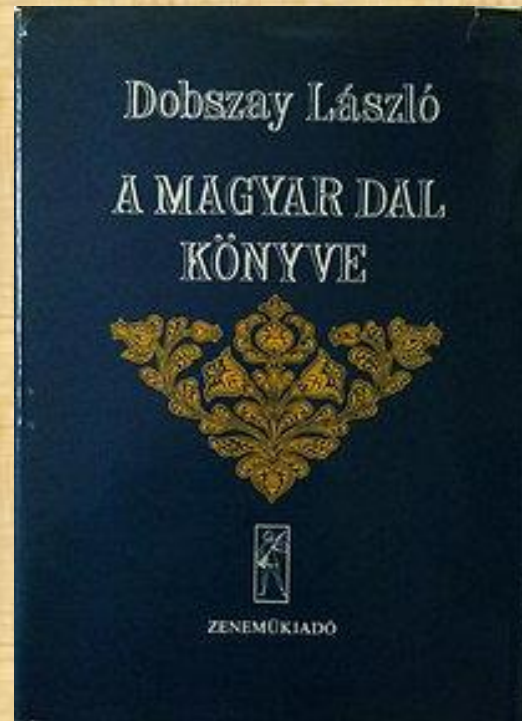
**VÁLOGATÁS A NÉPRAJZI
SZAKIRODALOMBÓL**

MAGYAR NÉPRAJZI LEXIKON

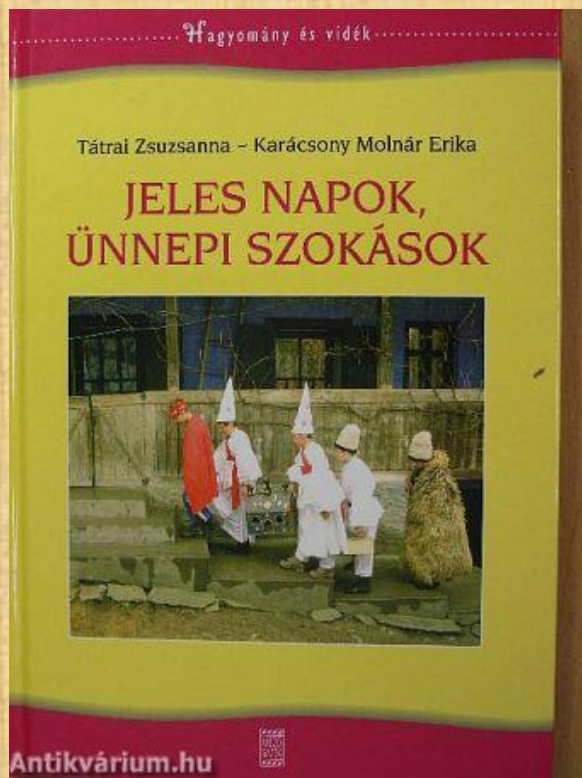

BALASSA-ORTUTAY MAGYAR NÉPRAJZ

MAGYAR NÉPRAJZ I.

MAGYAR NÉPRAJZ I. 1.

TÁJ, NÉP, TÖRTÉNELEM

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

MAGYAR NÉPRAJZ I. 2.

TÁJ, NÉP, TÖRTÉNELEM

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

MAGYAR NÉPRAJZ II., III.

MAGYAR NÉPRAJZ II. GAZDÁLKODÁS

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

MAGYAR NÉPRAJZ III. KÉZMŰVESSÉG

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

MAGYAR NÉPRAJZ IV., V.

MAGYAR NÉPRAJZ IV. ÉLETMÓD

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

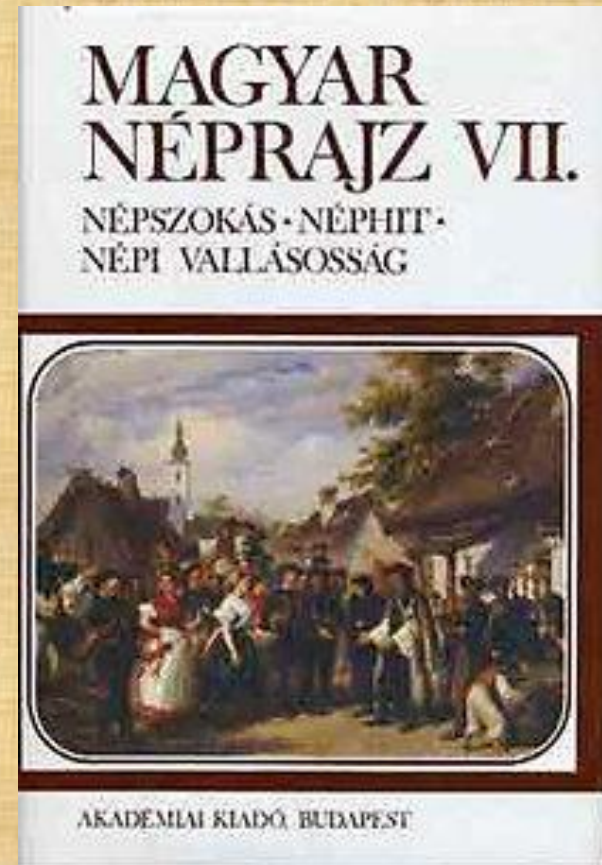
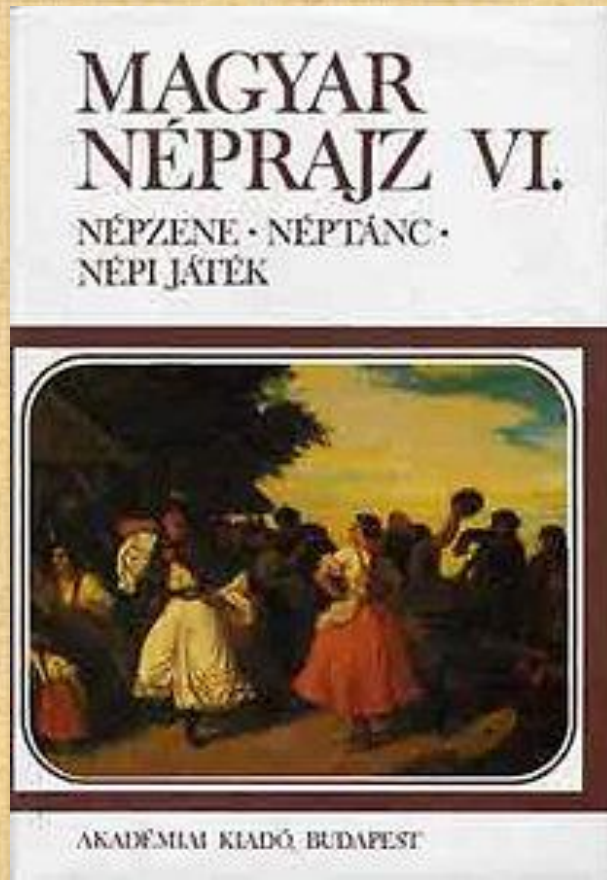

MAGYAR NÉPRAJZ V. NÉPKÖLTÉSZET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

MAGYAR NÉPRAJZ VI., VII.

MAGYAR NÉPRAJZ VIII.

MAGYAR
NÉPRAJZ VIII.
TÁRSADALOM

AKADEMIAI KIADÓ

Tátrai Zsuzsanna elérhetőségei:

- email: tatrai.zsuzsanna@konsilo.hu
- 0620 3370068